

บทที่ ๔

วิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท

ภายใต้กรอบแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์

การวิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาทภายใต้กรอบแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ ในเบื้องต้นนี้ผู้วิจัยขอทำความเข้าใจเสียก่อนว่า นี่ไม่ใช่การศึกษาเปรียบเทียบของสองแนวคิด แต่เป็นการวิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมในอีกรูปแบบหนึ่งที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยอาศัยแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์มาเป็นประเด็นหัวข้อตั้งต้นหรือเป็นเพียงทิศทางของแนวการวิเคราะห์ เพราะในยุคของพระพุทธเจ้ายังไม่มีกรเรียกขานหรือกำหนดว่าแนวคิดใดเป็นแนวคิดสังคมนิยม ในขณะที่แนวคิดที่ถูกเรียกขานว่าเป็นสังคมนิยมนั้นเพิ่งปรากฏอย่างชัดเจนและเป็นระบบในยุคสมัยของคาร์ล มาร์กซ์เท่านั้น แนวคิดทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์ ที่ทำให้เขาได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของแนวคิดสังคมนิยม คือ ทฤษฎีวิวัตุนิยมสังคมประวัติศาสตร์, ระบบชนชั้น, วัตถุประสงค์ผลิตหรือมูลค่าส่วนเกิน, ระบบทุนนิยม, การปฏิวัติเผด็จการ, สังคมไร้ชนชั้นไร้รัฐปกครอง เป็นต้น

หลักแนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏแทรกอยู่ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ได้ปรากฏชัดนัก ส่วนหนึ่งเพราะถูกบดบังและผสมผสานด้วยรูปแบบและวิธีการที่เป็นแบบเฉพาะตน ดังนั้น ในการวิจัยจึงจำเป็นต้องอาศัยการขุด แคะสกัดขัดเกลาด้วยการเทียบเคียงกับแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ แนวคิดสังคมนิยมของพุทธปรัชญาเริ่มต้นที่พระพุทธเจ้าทรงไม่ชื่นชมยินดีกับสภาพโครงสร้างของสังคมและการเมืองเก่าที่เป็นอยู่ เพราะสังคมเดิมถูกครอบงำจากอิทธิพลความเชื่อในคัมภีร์พระเวทย์ พระองค์จึงทรงเริ่มอธิบายพัฒนาการของสังคม และทำการปฏิรูปสร้างสังคมใหม่ใน ๒ ระดับ คือ สังคมผู้ครองเรือน ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา และสังคมนักบวช ได้แก่ พระสงฆ์ สังคมทั้ง ๒ ระดับได้ดำเนินไปตามทิศทางของกรอบแนวคิดสังคมนิยมจะมากหรือน้อย จะเข้มข้นหรือเบาบางอย่างไร ซึ่งก็จะได้วิเคราะห์เป็นประเด็นในลำดับต่อไป

๔.๑ พัฒนาการของสังคมประวัติศาสตร์

ระบบสังคมและการเมืองในอินเดียเป็นสังคมที่มีระบบโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นวรรณะที่เชื่อกันว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างหรือกำหนดขึ้น มนุษย์ไม่มีสิทธิ์หรือไม่มีความสามารถหรืออำนาจใดที่จะไปเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่ได้ จากความเชื่อดังกล่าว มนุษย์ได้ละทิ้งสติปัญญาหรือไม่สนใจในการที่จะตั้งคำถามต่อลักษณะของสังคมที่เป็นอยู่ ความจริงเกี่ยวกับที่มาของสังคมนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงหักล้างหรือทำลายความเชื่อเก่าด้วยหลักเหตุผลตามกฎพัฒนาการของสังคมที่ปรากฏในอัครคัมภีร์สูตร ซึ่งสังคมในอัครคัมภีร์สูตรได้มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่หรือมีลักษณะพลวัตรไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยมีส่วนคล้ายกับทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์ที่เกี่ยวกับลำดับพัฒนาการของสังคมประวัติศาสตร์ ดังนี้

๑. สังคมบรรพกาลหรือสังคมดั้งเดิม (Primitive Society)^๒ ในอัครคัมภีร์สูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการเกิดขึ้นของสังคม โดยทรงเริ่มตั้งแต่มนุษย์คนแรกที่พึงพอใจในการกินจวนดินและพอใจในกายหยาบของกันและกัน ซึ่งในขณะนั้น มนุษย์ยังไม่มีชนชั้นวรรณะ ยังไม่มีกษัตริย์หรือรัฐปกครอง ยังไม่มีกฎหมายบังคับควบคุม ยังไม่มีใครอยู่ใต้อำนาจของใคร ทุกคนต่างก็แสวงหาวัตถุดิบผลิตหรืออาหารตามธรรมชาติ โดยที่วัตถุดิบผลิตนั้นยังเป็นของสาธารณะที่ทุกคนมีสิทธิ์ในการเก็บกินหรือใช้สอยร่วมกัน ความเป็นสังคมโดยสมบูรณ์ได้ปรากฏตัวเมื่อมนุษย์ครอบครองผลิตผลและรวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งภายหลังสังคมได้เกิดการแย่งชิงลักษณะโมฆทรัพย์สิ่งของของกันและกัน มนุษย์จึงพากันดิบดีนทำร้ายลงโทษกัน... เกิดสถานการณ์ทุกข์และวุ่นวาย ผู้อาวุโสจึงพากันคิดหาทางแก้ไขด้วยการหาตัวแทนคนกลางสมมติโดยว่าจ้างด้วยข้าวสาลี เพื่อต้องการให้เป็นผู้มาทำหน้าที่ว่ากล่าวจับไล่หรือไกล่เกลี่ย ควบคุม ป้องกัน และลงโทษผู้ทำผิด^๓

ผู้วิจัยเห็นว่าสังคมบรรพกาลของพระพุทธเจ้าได้ย้อนเวลาดังต้นไปไกลกว่าคาร์ล มาร์กซ์มาก เพราะสังคมบรรพกาลของพระพุทธเจ้าเริ่มต้นตั้งแต่มนุษย์ทุกคนแยกกันอยู่

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐-๑๓๑/๕๖-๕๗.

^๒ Karl Marx and Frederick Engels, *The German Ideology*, ed. with intr. by R. Pascal (New York: International Publishers, 1969), pp. 7-9.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘.

อิสระและต่างก็แสวงหาวัตถุผลผลิตหรืออาหารตามธรรมชาติ ส่วนคาร์ล มาร์กซได้นับหนึ่งของการเริ่มต้นสังคมบรรพกาลที่ครอบครัวเล็ก ๆ เป็นลักษณะของสังคมครอบครัวเครือญาติจะอย่างไรก็ตาม แม้ว่าความเป็นสังคมจะเริ่มขึ้นในเวลาที่ยาวหรือเร็วต่างกัน แต่ความเป็นสังคมบรรพกาลก็ได้เกิดปรากฏมีอยู่จริง กล่าวคือ เป็นสังคมที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในวัตถุผลผลิต ทุกคนต่างสามารถที่จะมีสิทธิ์ในการใช้บริโภคร่วมกัน ทั้งยังไม่มี การขูดรีดแรงงานและยังไม่มีใครอื่นใดมาปกครองหรือบังคับกำหนดวิธีการผลิตและชีวิตการเป็นอยู่^๔

๒. สังคมทาส (Slavery) ในอรรถกถาสูตร พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงแสดงว่ามีสังคมทาสปรากฏขึ้นในช่วงระยะเวลาใด ทรงแสดงเพียงแต่ว่า สังคมได้เริ่มมีคนในโลก ลักษณะไม่ปล้นแย่งชิงข้าวของกันและกัน เมื่อสังคมเกิดความเดือดร้อน สังคมชนชั้นศักดินา คือ มหาชนสมมติ กษัตริย์และพระราชาก็ได้บังเกิดขึ้น สังคมชนชั้นศักดินาเป็นสังคมที่เกิดจากมูลเหตุปัจจัยภายใน คือ มนุษย์มีความต้องการที่จะปกป้องสิทธิ์ในสมบัติส่วนตัว^๕ และมูลเหตุปัจจัยภายนอก คือ ความกลัวภัยต่าง ๆ^๖ ดังนั้น ในอรรถกถาสูตร สังคมศักดินาได้ปรากฏตัวโดยปราศจากสังคมทาส

ผู้วิจัยเชื่อว่า ผู้ชนะเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์ หรือชนชั้นใดเขียนประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ก็รับใช้ชนชั้นนั้น ผู้พ่ายแพ้ย่อมไม่มีสิทธิ์ในการเขียนประวัติศาสตร์ ดังนั้นเป็นไปได้ยากมากที่สังคมศักดินาจะเกิดขึ้นโดยไม่ผ่านลำดับของสังคมทาส สังคมทาสต้องมียุ่อย่างแน่นอนเพียงแต่อาจจะปรากฏอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่ง กล่าวคือ ธรรมชาติของการทำสงครามในระบบกษัตริย์ สังคมใดที่พ่ายแพ้ในสงคราม สังคมนั้นย่อมตกเป็นทาสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบหลักฐานอันน้อยนิดในหน้าประวัติศาสตร์ที่เผยให้เห็นความมียู่ของสังคมทาส คือ ภิภุในพระธรรมวินัยนี้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลัก... การรับทองเงิน รัชชาติและเนื้อดิบ... เว้นขาดจากการรับทาส...^๗ พระวินัยได้ห้ามภิภุมิทาสไว้คอยรับใช้ ดังนั้น สังคมทาสต้องปรากฏมีอยู่อย่างแน่นอน เพียงแต่ว่าลักษณะ

^๔ น. ชญานุตม, วิชาการของคาร์ล มาร์กซ, (กรุงเทพฯ: เกล็ดไทย, ๒๕๑๖), หน้า ๘-๑๓, และ ทวี หมั่นนิกร, หลักลัทธิคาร์ล มาร์กซเลนิน เล่ม ๒ : สารธรรมสำนักประวัติศาสตร์, (กรุงเทพฯ:อักษร สัมพันธ์, ๒๕๑๕), หน้า ๒๘๘-๓๐๗.

^๕ ที.ปา (ไทย) ๑๑/๑๒๘-๑๒๙/๕๕-๕๖.

^๖ อ.นวก. (ไทย) ๒๓/๕ /๔๔๑.

^๗ ที.ส. (ไทย) ๘/๑๕๔/๖๕-๖๗, ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๔/๑๕-๒๒.

ของสังคมทาสไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ด้วยความเต็มใจ หรือเป็นสังคมที่มีอยู่แต่ไม่ได้ถูกจับคู่แบบทาสกับเจ้าทาส และยังไม่ได้ถูกจัดช่วงลำดับเวลาที่ชัดเจนเหมือนดังสังคมทาสของคาร์ล มาร์กซ์ที่ว่า สังคมแห่งทาสปรากฏเมื่อมีเจ้าทาสใช้อำนาจบังคับ มนุษย์ให้มีสภาพไม่ต่างอะไรกับเครื่องจักรหรือเครื่องมืออุปกรณ์เพื่อการผลิต

แต่ทั้งนี้ก็อาจเป็นไปได้ที่ว่า สังคมทาสนั้นอาจเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการปรากฏตัวของสังคมชนชั้นศักดินา คือ มหาชนสมมติ กษัตริย์และพระราชา เพียงแต่ผู้วิจัยไม่กล้าระบุว่าเมื่อมีทาสในสังคมแล้วใคร คือ เจ้าทาส ภายใต้การครอบงำของชนชั้นศักดินา ผู้วิจัยเชื่อว่าชนชั้นล่างหรือ วรรณะศูทร ก็คือ ทายาทแห่งทาส เพราะวรรณะศูทรและทาสต่างก็ตกอยู่ในสภาพเหมือน ๆ กัน กล่าวคือ ลักษณะของการกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบก็ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม^๙ ไม่มีสิทธิ ไม่มีโอกาส ไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง^{๑๐} เป็นพวกที่แต่ละต้องไม่ได้เข้าใกล้ไม่ได้และมองดูไม่ได้^{๑๑} แม้แต่ท่านบัณฑิตเนห์รูก็เคยกล่าวถึงสภาพของศูทรไว้ว่า พวกอหิศูทรนั้นยากจนไร้สมบัติ แม้แต่ผ้าจะห่มกายก็ยังไม่มีย ไร้ที่อยู่อาศัย อดอยากทุกข์ทรมาน^{๑๒}

๓. สังคมศักดินา (Feudalism) พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงลำดับพัฒนาการของสังคมศักดินา โดยปรากฏชัดเจนภายหลังที่มนุษย์ผู้อาวุโสได้ตกลงกันกับคนในสังคม เพื่อทำการคัดเลือกตัวแทนคนกลางให้มาทำหน้าที่ต่าง ๆ ที่เรารู้จักกันในนามว่า มหาชนสมมติ ราชากับกษัตริย์^{๑๓} ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดระบบ วิถีรูปแบบ หรือโครงสร้างอำนาจและสถาบันการปกครองในสังคม จึงถือได้ว่า สังคมศักดินา คือ ยุคสมัยที่ผลประโยชน์ของสังคมตกอยู่ภายใต้อำนาจของมหาชนสมมติ ราชากับกษัตริย์

ผู้วิจัยพบว่า ตัวแทนมหาชนสมมติ ราชากับกษัตริย์ได้อาศัยอำนาจหรือภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากสังคมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างระบบชนชั้นวรรณะ กล่าวคือ ภาระหน้าที่ที่เป็นไปเพื่อรับใช้สังคมได้ถูกบิดเบือนให้เป็นไปเพื่อรับใช้ชนชั้น

^๙ สุภา ศิริमानนท์, แคปิตะลิสม์, (พระนคร: เกสส์ไทย, ๒๕๑๗), หน้า ๒๓.

^{๑๐} ชาญ กรัสนัยบุระ, วัฒนธรรมการคิดสังคมนิยม, (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์, ๒๕๑๗), หน้า ๒๔.

^{๑๑} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, ดร. เอ็มเบ็ดการ์ รัฐบุรุษจากสลัม, (กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว, ๒๕๔๑), หน้า ๘ - ๑๗.

^{๑๒} Thomas, P. *Hindu Religion Custom sand Manners*. 6th Ed, (Bombay: D.B. Taraporevala Sons & Co Private Ltd., 1975), p. 78.

^{๑๓} ที.ปา (ไทย) ๑๑/๑๓๐-๑๓๑/๕๖-๕๗.

มหาชนสมมติ ราชา และกษัตริย์เท่านั้น ซึ่งสังคมส่วนใหญ่จะถูกยกมาแอบอ้างบังหน้า เพื่อสร้างความมั่นคงและยิ่งใหญ่ ดังตัวอย่าง กรณีการทำสงครามของกษัตริย์ที่ต้องบังคับคน ให้ผลิตทรัพย์สิน เติบียงคลัง กองทหาร และกวาดต้อนผู้คนให้มาเป็นทาสเป็นบริวารให้มากที่สุด ในสภาพเช่นนี้จึงอาจเป็นไปได้ที่ว่า สังคมทาสและสังคมศักดินาอาจเกิดขึ้นพร้อม กันหรือในช่วงระยะเวลาที่ไม่ห่างกันมากนัก ซึ่งแตกต่างไปจากทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ ที่ว่า สังคมทาสและสังคมศักดินาเกิดขึ้นในยุคสมัยลำดับที่ต่างกัน กล่าวคือ ต้องเกิดสังคม ทาสกับเจ้าทาสเสียก่อนจึงจะเกิดสังคมศักดินาตามมาทีหลัง เพราะระบบทาสเป็นยุคเริ่มต้น ของการผลิตเพื่อสร้างฐานอำนาจให้กลุ่มชนชั้น^{๓๓}

๔. สังคมนายทุน (Capitalism) ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้า สังคมยังไม่ได้เปลี่ยน ผ่านไปมากนัก กล่าวคือ สภาพสังคมและการเมืองยังดำรงอยู่ในขั้นสังคมศักดินา ที่มีกษัตริย์ เป็นเจ้าปกครองแผ่นดิน จึงปรากฏการค้าขายแลกเปลี่ยนที่เด่นชัดเหมือนพ่อค่านายทุนเพียง ไม่กี่กลุ่มซึ่งเรารู้จักกันดีในนามว่า เศรษฐีหรือมหาเศรษฐี ซึ่งเป็นผู้บริจาทาน ทำการศึกษา ทำการค้าขาย มีฐานะทางการเงินดี มีสิทธิเกียรติยศ และมีอิทธิพลมากในสังคมและในราช สำนัก^{๓๔} และยังเป็นผู้ได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งจากพระเจ้าแผ่นดิน^{๓๕} เรียกได้ว่าสังคมนาย ทุนนิยมแบบพ่อค่านายทุนอุตสาหกรรมของคาร์ล มาร์กซยังไม่ปรากฏตัวใด ๆ คงมีแต่สังคมนาย ทุนของเหล่าขุนนางเท่านั้น

๕. สังคมนิยม (Socialism) พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งสังคมสงฆ์ขึ้น โดยสลัดตน หลุดออกไปจากระบบโครงสร้างแบบสังคมศักดินาและสังคมนายทุนขุนนางอย่างสิ้นเชิง สังคมสงฆ์เป็นสังคมใหม่ที่มีรูปแบบก้าวล้ำไปอีกสังคมหนึ่ง กล่าวคือ สังคมสงฆ์ได้เปลี่ยน ทิศทางระบบโครงสร้างสังคมและการเมืองแบบที่เคยอาศัยผู้นำตัวบุคคล พร้อมทั้งยังเปลี่ยน ผลผลิตที่มีอยู่ในมือของมหาชนสมมติ ราชา มหากษัตริย์ ทาส เจ้าทาส พ่อค่านายทุน ขุนนาง มหาเศรษฐีให้กลายมาเป็นของสงฆ์ส่วนรวม^{๓๖} ซึ่งไม่ได้ใช้วิธีการบังคับหรือการเข้า ยึดครอบครอง แต่เป็นการยินยอมปฏิบัติ บริจาคสละหรือแบ่งปันเพื่อส่วนรวมโดยสมัครใจ

^{๓๓} สมักร บุรวาศ, ปัญญาวิวัฒน์: กำเนิดและวิวัฒนาการ, หน้า ๓๕๖.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๒.

^{๓๕} อัง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒/๖๑/๓๕๒.

^{๓๖} วิมหา (ไทย) ๑/๑๕๕/๑๘๑, วิม (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๕. สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม พระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หลักสูตตรนักธรรมชั้นโท, พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๒-๑๔๔.

นอกจากนี้สังคมนิยมยังได้สลายระบบชนชั้นวรรณะที่มีการแบ่งแยกคนสูงต่ำตามชาติกำเนิดด้วยชุดคำสอนใหม่ คือ พระธรรมวินัย

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า สังคมและการเมืองตามทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซนั้นจะต้องผ่านลำดับสังคม ๕ ขั้น คือ สังคมดั้งเดิม สังคมทาส สังคมศักดินา สังคมทุนนิยม และสังคมนิยม^{๑๓} แต่กลับพบว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธหรือปฏิเสธเพื่อการก้าวผ่านไปสู่อสังคมนิยมในขณะที่ทุนนิยมยังไม่ปรากฏตัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างสังคมใหม่ที่อยู่นอกกรอบทฤษฎีสังคมประวัติศาสตร์ของคาร์ล มาร์กซ เพราะตามหลักทฤษฎีเชื่อกันว่าสังคมนิยมจะไม่ประสบความสำเร็จ คือ ต้องล้มเหลวอย่างไม่เป็นท่า เหตุเพราะปัญหาการผลิตของระบบทุนนิยมยังไม่เจริญก้าวหน้าหรือสูงงอมเต็มที^{๑๔} ดังนั้น สังคมนิยมจะต้องรอคอยให้ทุนนิยมพัฒนาเจริญก้าวหน้าและเพาะบ่มปัญหาความขัดแย้งในสังคมให้สูงงอมเต็มที่เสียก่อนจึงจะเกิดการปฏิวัติสังคมได้ เรียกได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงก้าวผ่านสู่สังคมนิยมโดยไม่รอผ่านพัฒนาการของสังคมทุนนิยม จึงทำให้ลำดับขั้นของสังคมและการเมืองตามทฤษฎีปรากฏเพียง ๔ ลำดับขั้นเท่านั้น คือ สังคมบรรพกาล สังคมทาส สังคมศักดินา และสังคมนิยม

ลำดับพัฒนาการวัตถุนิยมประวัติศาสตร์

คาร์ล มาร์กซ	พระพุทธเจ้า
๑. สังคมบรรพกาล	๑. สังคมบรรพกาล
๒. สังคมทาส	๒. สังคมทาส
๓. สังคมศักดินา	๓. สังคมศักดินา
๔. สังคมทุนนิยม	
๕. สังคมนิยม	๔. สังคมสงฆ์

กษัตริย์, พราหมณ์
แพศย์, ชูทร

^{๑๓} ชาญ กรัสนัยบุระ, วัฒนาการความคิดสังคมนิยม, หน้า ๒๔, และสุภา ศิริमानนท์, แคปิตาลิสม์, หน้า ๒๓.

^{๑๔} Karl Diehl, *Über Sozialismus, Kommunismus and Anarchismus*, (Jena, 1920), p.181.; Charles Gide and Charles Rist, *History of Economic Doctrines*, (ed.1947), pp. 211-42, 255-73.; A. Gray, *The Socialist Tradition*, (1946), pp. 135-256. อ้างใน อาร์ เอ็น แกร์ว ันท์, วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, ฉันทิมา อ่องสุริย์ (แปล), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘๑-๑๘๐.

กล่าวอีกนัยยะหนึ่ง การที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองตามลำดับพัฒนาการในอัครคัมภีร์สูตร เป็นการเผยให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงอธิบายสังคมและการเมืองจากสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบ ซึ่งมีลักษณะของการเคลื่อนผ่านหรือเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการ กล่าวคือ รูปแบบและโครงสร้างของสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง จากค่านิยมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาแบบเก่าไปสู่ค่านิยมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาที่ก้าวหน้า ซึ่งก็ดูเหมือนจะคล้ายคลึงกับกฎทฤษฎีไดอะเล็กติก(Dialectic Idealism) ของคาร์ล มาร์กซที่ได้อธิบายในเชิงเหตุผลที่ว่า ทุกสรรพสิ่งมีลักษณะเชิงสัมพันธ์ถึงกัน มีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง มีการขัดแย้งผลักดันจากสิ่งที่ตรงข้ามและมีลักษณะทิศทางก้าวสู่รูปแบบที่สมบูรณ์กว่า^{๙๙} เพราะถ้าไม่เป็นไปตามกฎทฤษฎี สังคมก็คงไม่มีลักษณะการผลักดันตนเองไปไกลถึง ๔ ลำดับขั้นดังกล่าวมา ความจริงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองนี้เป็นลักษณะของกฎอนิจจังหรือกฎไตรลักษณ์ คือ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงตัวเองและดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา มีลักษณะไม่เที่ยงแท้ อยู่นอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ไม่มีตั้งอยู่ถาวรหรือไม่หยุดนิ่ง (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพียงแต่ว่าการอธิบายในเชิงมิติของสังคมและการเมืองอาจทำให้มองไม่เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลง

๔.๒ รากเหง้าปัญหาความขัดแย้ง คือ วัตถุดิบผลิต

ความขัดแย้งในอัครคัมภีร์สูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์โดยพื้นฐานมีความโลภหรือความเห็นแก่ตัว ซึ่งได้นำไปสู่กระบวนการผลิต การครอบครองกรรมสิทธิ์และการแลกเปลี่ยน ตลอดจนจนถึงการสรรหาตัวแทนเพื่อการบริหารจัดการสังคม ดังนั้น ระบบโครงสร้างของสังคมและการเมืองจึงไม่ได้มีมูลเหตุมาจากการถูกกำหนดสร้างหรือดลบันดาลจากพระพรหม แต่ทั้งหมดมันถูกสร้างขึ้นมาจากน้ำมือของมนุษย์^{๑๐๐} มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบโครงสร้างของสังคมและการเมืองขึ้นที่เรียกว่ามหาชนสมมติ ราชาหรือกษัตริย์ก็ด้วยแรงผลักดันของความเห็นแก่ตัว ความต้องการในวัตถุดิบผลิตและการปกป้องคุ้มครองภัยต่าง ๆ ซึ่งได้พัฒนาไปสู่สภาพการขูดรีด การกดขี่และการ

^{๙๙} อาร์ เอ็น แครวว์ สันท์, วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, ฉันทิมา อ่องสุริย์ (แปล), หน้า ๗๑-๗๓.

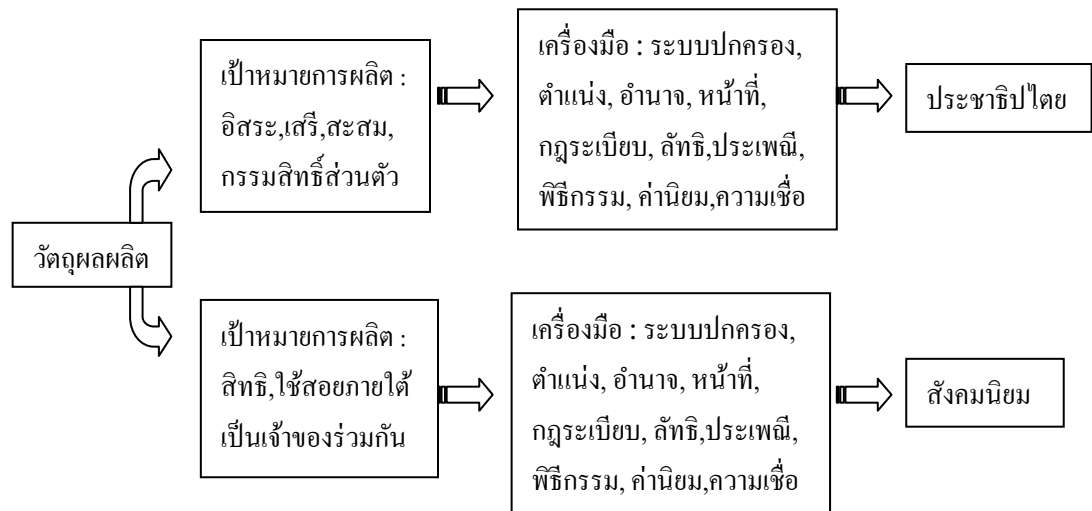
^{๑๐๐} ชาญ กรัสนัยบุระ, ประวัติวิวัฒนาการความคิดสังคมนิยม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๘-๕๐.

เบียดเบียนในมิติใหม่ กล่าวคือ มหาชนสมมติได้กลายมาเป็นสิ่งแปลกหน้าที่เข้ามารวบรวมอำนาจและผลประโยชน์เอาไว้เสียเอง

ผู้วิจัยพบว่า การเข้าไปบริหารจัดการปัจจัย ๔ หรือวัตถุดิบผลิตของสังคมนั้น จำเป็นต้องสรรหาบุคคลหรือคณะองค์กรเข้ามาทำหน้าที่ในตำแหน่งต่าง ๆ แต่ภายหลังกลับกลายเป็นว่า บุคคลหรือคณะองค์กรนั้นได้หลงติดยึดในตำแหน่งอำนาจหน้าที่และเข้ายึดครอบครองวัตถุดิบผลิตของสังคมส่วนรวม กล่าวอีกนัยยะหนึ่ง ลักษณะท่าทีหรือรูปแบบวิธีการของการจัดการทรัพย์สินเป็นอย่างไร ระบบการปกครองก็จะมีลักษณะเป็นอย่างนั้น เช่น ถ้ามนุษย์มีอิสระเสรีในการครอบครองทรัพย์สินเป็นสมบัติส่วนตัว มนุษย์ก็จะอ้างกรรมสิทธิ์และออกกฎระเบียบหรือกำหนดตัวแทนเพื่อปกป้องสิทธิ์ของตน ซึ่งก็จะส่งผลให้เกิดรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ทุกคนต้องการพินิสิตและเสรีภาพส่วนบุคคลซึ่งใครมาจะละเมิดมิได้ แต่ถ้าทรัพย์สินตกเป็นของส่วนกลางที่ทุกคนมีสิทธิ์ใช้ร่วมกัน ทุกคนเป็นเจ้าของ มนุษย์ก็จะไม่สามารถอ้างกรรมสิทธิ์ส่วนตัวได้ ซึ่งก็จะส่งผลให้เกิดกฎระเบียบหรือตัวแทนที่เป็นไปเพื่อปกป้องหรือคุ้มครองสิทธิ์ส่วนรวม แต่ละคนจะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของส่วนรวม ซึ่งก็จะส่งผลให้เกิดรูปแบบการปกครองแบบสังคมนิยม

ดังนั้น เมื่อรูปแบบหรือลักษณะของปัจจัยการผลิตหรือการบริหารจัดการทางวัตถุดิบผลิต คือ จุดเริ่มต้นของรูปแบบหรือโครงสร้างทางสังคม การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้สังคมใช้ระบบทรัพย์สินส่วนกลางหรือส่วนรวมร่วมกันจึงทำให้โครงสร้างของสังคมสงฆ์มีแนวคิดสังคมนิยมแทรกปรากฏอยู่ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ ที่ว่า ถ้ามนุษย์สามารถเข้าควบคุมเหตุปัจจัย ๒ อย่าง คือ วิธีการผลิตเพื่อการยังชีพและวิธีการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน(ที่ให้เป็นที่ไปเพื่อตอบสนองรับใช้ต่อคนส่วนใหญ่) ก็จะสามรถกำหนดทิศทางโครงสร้างของสังคม ควบคุมบทบาทหรือเป้าหมาย และเงื่อนไขอื่น ๆ ได้ด้วย^{๒๐} ดังตัวอย่างต่อไปนี้

^{๒๐} อาร์ เอ็น แกร์ว ฮันท์, วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, ฉันทิมา อ่องสุริย์ (แปล), หน้า ๘๗-๘๘.

แผนผัง : โครงสร้างปัจจัยการผลิตกำหนดรูปแบบของสังคมและการเมือง

๔.๓ ระบบชนชั้นวรรณะ

ระบบชนชั้นวรรณะในสังคมอินเดียมีรากเหง้ามาจากความเชื่อในคัมภีร์พระเวทย์ที่ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างวรรณะทั้ง ๔ จากส่วนอวัยวะร่างกายของพระองค์ คือ พราหมณ์จากพระโอษฐ์ กษัตริย์จากพระพาหา ไวษยะจากพระเพลาและศูทรจากพระบาท^{๒๒} และระดับของอวัยวะยังเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมอีกด้วย นอกจากนี้ในแต่ละชนชั้นนั้นพระเจ้ายังได้กำหนดภาระหน้าที่หรือรูปแบบของการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งกำหนดสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างชัดเจนและตายตัว โดยกษัตริย์มีหน้าที่ปกครอง พราหมณ์มีหน้าที่ศึกษาพระเวท แพศย์มีหน้าที่ค้าขาย ศูทรมีหน้าที่รับใช้วรรณะทั้ง ๓^{๒๓} ความเป็นวรรณะเป็นสิ่งที่ติดตัวมาจากการกำเนิด ดังนั้นใครที่เกิดในตระกูลวรรณะไหนก็ต้องดำรงตนอยู่ในตระกูลของวรรณะนั้นตลอดไปและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ การคิดหรือก้าวท้าวภาระหน้าที่หรือคลุกคลีคุ้นเคยข้ามวรรณะจะกระทำไม่ได้ ซึ่งถือว่าเป็นบาปและต้องได้รับโทษทั้งในชาตินี้และ

^{๒๒} ปรีชา ช้างขวัญยืน, ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมศาสตร์, (กรุงเทพฯ : แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๒๐.

^{๒๓} S. Radhakrishnan, *Indian Philosophy*, Vol. One, p. 111-112., ที่.ดับบลิว. ริส เดวิดส์, พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป, สมัย สิงหศิริ (แปล), (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๕๕-๑๐๐, พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๕-๑๖๐, และปรีชา ช้างขวัญยืน, ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมศาสตร์, หน้า ๒๓.

ชาติหน้า ดังนั้น พระพรหมจึงเป็นหลักการพื้นฐานเริ่มต้นที่ถูกนำมาใช้อ้างอธิบายและสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบวรรณะ^{๒๔}

ผู้วิจัยได้พบว่า ในประเด็นเกี่ยวกับชนชั้นวรรณะ ทั้งพระพุทธเจ้าและคาร์ล มาร์กซต่างมองเห็นปัญหาไปในทิศทางเดียวกันอยู่ ๓ ประเด็น คือ

๑. ชนชั้นได้ปรากฏมีอยู่จริงในสังคม เพียงแต่ว่าชนชั้นในสมัยของพระพุทธเจ้าเป็นชนชั้นที่ประกาศตัวและตีเส้นแบ่งเขตอย่างชัดเจน ซึ่งไม่อ้อมค้อมหรือแอบแฝงเหมือนชนชั้นในยุคสมัยที่คาร์ล มาร์กซค้นพบ ซึ่งมีลักษณะเป็นคู่ ๆ คือ หนึ่งต่อหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นทาสกับเจ้าทาส ศักดินากับไพร่ หรือนายทุนกับกรรมกรแรงงาน เป็นต้น แต่ชนชั้นในยุคสมัยของพระพุทธเจ้ากลับปรากฏลักษณะมีมากกว่าหนึ่ง คือ มีถึง ๔ ชนชั้นซึ่งได้ลดหลั่นอำนาจกันตามลำดับ แต่ถ้าจับเป็นคู่กันในเชิงเปรียบเทียบ ระบบวรรณะก็จะมีลักษณะสามต่อหนึ่ง ได้แก่ กษัตริย์พราหมณ์ แพศย์ กับ ศูทร

๒. ชนชั้นได้สร้างความทุกข์ยากเดือดร้อนและความอยุติธรรม กล่าวคือ ชนชั้นต่ำจะตกเป็นฝ่ายเสียประโยชน์ ถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกกดขี่หรือกดทับไว้มิให้เท่าเทียม

๓. ชนชั้นเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมและการเมือง คือ เป็นระบบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสติปัญญาความสามารถของมนุษย์

ดังนั้น จากหลักฐานที่ค้นพบจึงยืนยันได้ว่า ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้า ระบบชนชั้นวรรณะได้มีอยู่จริงและได้สร้างปัญหาความทุกข์ยากต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งก็มีหลักฐานเอกสารและโครงสร้างทางสังคมปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน แต่มีสิ่งหนึ่งที่แตกต่างไปจากชนชั้นวรรณะของคาร์ล มาร์กซ คือ ที่มาของชนชั้น ชนชั้นวรรณะในยุคสมัยของพระพุทธเจ้าเป็นชนชั้นที่ถูกกล่าวอ้างว่ามาจากพระพรหม และชนชั้นทั้งหมดต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามพระประสงค์ของพระพรหม

๔.๓.๑ ความจริงแท้ของระบบชนชั้นวรรณะ

พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิเสธระบบชนชั้นวรรณะในมิติของอภิปรายทั้งหมด กล่าวคือ พระพรหมไม่ได้เป็นผู้สร้าง ไม่ได้มาเป็นผู้กำหนดหน้าที่ใด ๆ ในระบบชนชั้น

^{๒๔} สุวรรณ สดาอนันท์, ศรัทธากับปัญญา : บทสนทนาทางปรัชญาว่าด้วยศาสนา, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๓.

วรรณะ ไม่มีใครที่เกิดจากอวัยวะใด ๆ ของพระพรหม แต่ถ้ามองในมิติของเจตนาแล้ว ผู้วิจัยพบว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงยกอธิบายพัฒนาของสังคมในอัครคันถสูตร ทรงอธิบายสังคมในมิติที่พระองค์ทรงค้นพบซึ่งเกิดจากการตรัสรู้ เป็นการอธิบายเพื่อปรับองค์ความรู้ หรือเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งไม่ได้ทรงมีเจตนาที่จะไปมุ่งหักล้างหรือปฏิเสธอำนาจของพระพรหมแต่อย่างใด ซึ่งต่างจากคาร์ล มาร์กซ์ที่อธิบายพัฒนาการของสังคมโดยใช้เหตุผลทางไดอะเล็กติก เพื่อมุ่งเจตนาที่จะหักล้างความชอบธรรมของชนชั้นปกครอง แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในมิติของสังคมและการเมืองก็อาจมองได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธหลักการแห่งพระพรหม ซึ่งก็ถือเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมาก เพราะการอธิบายที่แตกต่างไปจากความเชื่อเดิม ก็คือ การปฏิเสธหรือล้มล้างหลักการของความเชื่อที่มีมาในอดีตทั้งหมด นั้นหมายความว่าระบบโครงสร้างสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นตั้งอยู่บนหลักการแห่งความเท็จ คือ เป็นระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อหลอกกันเอง เป็นสิ่งที่มนุษย์สมมติขึ้นแล้วหลงผิดเสพติด เข้าใจผิด หรือสำคัญผิด และเป็นสิ่งที่น่าเศร้าใจที่มีมนุษย์บางกลุ่มแม้รู้ความจริงข้อนี้กลับเพิกเฉย พร้อมทั้งยังสวมรอยต่อ ยอดความเชื่อ บางกลุ่มที่รู้ความจริงแล้วแทนที่จะนำองค์ความรู้มาแสดงเพื่อการเผยแผ่ให้เกิดความกระจ่าง หรือเพื่อที่จะได้ร่วมกันปฏิรูปสร้างสังคมกันใหม่ วางระบบใหม่ เพื่อความเหมาะสมและเฉลี่ยความสุขให้ทั่วถึงกัน แต่กลับกระทำซ้ำหนักเข้าไปอีกด้วยการออกมาขัดขวางต่อต้านหรือกำจัดฝ่ายที่พยายามเสนอความจริง

๔.๓.๒ ขนชั้นเป็นที่มาของความขัดแย้ง

ในสังคมและการเมืองอินเดียมีระบบชนชั้นวรรณะ ที่ได้ประกาศตัวเองอย่างชัดเจนและอย่างภาคภูมิใจ ความขัดแย้งกันในระหว่างวรรณะทั้ง ๔ ได้เป็นที่มาของความทุกข์ความเดือดร้อนหรือความอยู่ดิ้นรนต่าง ๆ แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะไม่ทรงพรรณนาแจกแจงในรายละเอียดว่า วรรณะไหนหรือใครดีใครชั่วหรือใครถูกใครผิดมากนักก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากกรณีภิกษุกระทำผิดศีลผิดธรรม พระพุทธเจ้าทรงประณามหรือพรรณาคความเลวทรามของภิกษุ จนภิกษุนั้นละอายใจแทบจะกระอักเลือด แต่สำหรับในกรณีความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองภายใต้ระบบโครงสร้างวรรณะ พระพุทธเจ้าทรงดึงความสนใจของคนในสังคมไปสู่ธรรมะ ซึ่งเป็นการมุ่งแก้ไขมากกว่าที่จะไปแก้แค้นทำลายและเป็นเทคนิควิธีการหลีกเลี่ยงที่จะไปตอกย้ำเรื่องราวความขัดแย้ง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะทรง

ป้องกันภัยอันตรายที่จะตามมาอันเนื่องมาจากความไม่พอใจของผู้กระทำผิดที่มีอำนาจในสังคม แต่อย่างไรก็ตามธรรมะที่ทรงแสงก็ได้ช่วยสะท้อนให้เราได้เห็นสภาพปัญหาของสังคม ซึ่งเป็นการฟ้องไปในตัวว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ชอบธรรม เป็นความอยุติธรรม เป็นการเอาเปรียบหรือสร้างความทุกข์ยากเดือดร้อน ในที่นี้ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเพียงเล็กน้อย เพื่อให้เห็นถึงสภาพความขัดแย้งระหว่างชนชั้น กล่าวคือ

๑. **วรรณกะษัตริย์** โดยหลักการตามพัฒนาการในอรรถกถาสูตร สังคมเป็นผู้สร้าง กษัตริย์ขึ้นมาด้วยน้ำมือของตนเอง แต่ได้กลับกลายเป็นสิ่งอื่นที่ไม่รู้จักมักคุ้นหรือเกิดความแปลกแยกหรือแปลกหน้าไป กลายเป็นสิ่งอื่นที่ต้องเคารพยำเกรงศรัทธาหรือต้องถวายหัวก้มกราบกราน ความขัดแย้งเริ่มปรากฏชัดเจนเมื่อมหาชนสมมติ ราชา หรือ กษัตริย์ไม่ได้กระทำหน้าที่ให้เป็นไปเพื่อมวลชน แต่กลับกระทำหน้าที่ให้เป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์หรืออำนาจของตนให้มั่นคงยาวนาน และเมื่อเวลาผ่านไปหน้าที่ของกษัตริย์ได้ถูกบิดเบือนจากผู้รับใช้กลายมาเป็นเจ้านายหรือเจ้าชีวิต ส่วนมวลชนที่เป็นเจ้านายก็กลับกลายมาเป็นข้าผู้อาศัยหรือผู้รับใช้

ผู้วิจัยได้พบตัวอย่างของความสำคัญผิดในหน้าที่ของกษัตริย์ เช่น พระเจ้ามหาวิจิตรราช มีทรัพย์มาก มีโศกะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ทรงแก้ปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนด้วยการบูชาญ^{๒๕} สงครามของพระเจ้าอชาตศัตรูกับกษัตริย์ลิจนวิเกิดขึ้นเพราะความต้องการจะขยายพระราชอำนาจให้ยิ่งใหญ่, สงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์เพื่อศักดิ์ศรีของพระเจ้าวิฑูทัพพะผู้เป็นบุตรของนางทาสี และสงครามแย่งน้ำของเจ้าศากยวงศ์กับโกลิยวงศ์ ที่มีมูลเหตุบานปลายมาจากการพุดคูกุเหยียบหยามชาติกำเนิดของกันและกัน เป็นต้น ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นผลที่เกิดจากการดูถูกดูแคลนกันด้วยชาติตระกูลนั่นเอง^{๒๖} ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ใช่การต่อสู้ปกป้องเพื่อประโยชน์ของมวลชนเลย แต่มวลชนต้องพลอยลำบากยากจนเดือดร้อนไปด้วย ในฐานะที่ต้องถูกเกณฑ์บังคับรับใช้หรือสร้างกองหนุนเสบียงคลังเพื่อการสนับสนุน หรือถูกผลักดันให้ต้องเลือกข้างเป็นศัตรูหรือเป็นมิตร

^{๒๕} ที.ที. (ไทย) ๕/๓๓๖-๓๓๗/๑๓๑.

^{๒๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๕/๖๘, วิ.ป. (ไทย) ๘/๔๑๔/๕๘๔, และสมักร บุรวาส, **ปรัชญาของลัทธิธณะ**, (กรุงเทพฯ : ศยาม , ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๔- ๑๑๗.

๒. วรรณะพราหมณ์ จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจที่มั่นคงของกษัตริย์ เพราะสถานะของพราหมณ์เป็นตำแหน่งเหมือนปุโรหิตผู้อยู่เคียงข้างกษัตริย์ ที่คอยให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการปกครอง^{๒๗} ให้การสนับสนุนคำชุดำแหน่ง^{๒๘} พราหมณ์จึงเป็นทั้งนักบวชและเจ้าพนักงานของรัฐ ที่ทุกคนต้องเคารพยำเกรงและจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพราหมณ์ มิเช่นนั้นจะถูกลงโทษและเป็นบาป ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าความเป็นจริงที่ว่าวรรณะมิได้เกิดจากพระเจ้าแล้ว สิ่งที่พราหมณ์สอนนั้นจึงเป็นเพียงการสร้างเรื่องวิมาน เพื่อนำมาใช้เป็นกฎข้ออ้างสร้างความชอบธรรมของการบิดเบือนจากผู้รับใช้ให้กลายมาเป็นเจ้าชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการแสวงหาหรือเอื้ออาศัยประโยชน์ร่วมกันกับวรรณะกษัตริย์ ความขัดแย้งได้เริ่มปรากฏตั้งแต่พราหมณ์เป็นผู้สร้าง เป็นผู้กำหนดความเชื่อหรืออธิบายคัมภีร์พระเวทย์ เพื่อควบคุมและสร้างกรอบหรือกฎระเบียบเงื่อนไขต่อสังคม เช่น พิธีกรรมของการบูชาัญญ เป็นต้น

๓. วรรณะแพศย์ ในมุมมองของนักสังคมนิยม วรรณะแพศย์ก็คือกลุ่มพ่อค้า นายทุน เพียงแต่ว่าบทบาทหน้าที่ยังไม่เติบโตหรือขยายจำนวนมากนัก กล่าวคือ นายทุนยังจัดอยู่ในกลุ่มที่เป็นพวกนายทุนขุนนางที่เป็นบริวารของวรรณะกษัตริย์ ซึ่งต่างก็เป็นมือเป็นไม้ หรือคอยประสานประโยชน์และเป็นตัวแทนการเก็บส่วยเครื่องบรรณาการ หรือรวบรวมเสบียงคลังให้กับวรรณะกษัตริย์ ดังจะเห็นได้จากการมีฐานะทางการเงินดี มีสิทธิเกียรติยศ และมีอิทธิพลมากในสังคมและในราชสำนัก^{๒๙} และต้องได้รับการแต่งตั้งตำแหน่งจากกษัตริย์^{๓๐} ดังนั้น บทบาทของวรรณะแพศย์ที่สร้างความขัดแย้งในสังคมจึงยังไม่ปรากฏชัด อาจเป็นเพราะว่าความร่ำรวยโดยอิสระอาจนำราชภัยมาสู่ตนได้^{๓๑} แต่ถึงอย่างไรเมื่อวรรณะแพศย์เป็นเครื่องมือของกษัตริย์ วรรณะแพศย์ก็ย่อมหนีไม่พ้นที่จะต้องเป็นมือเป็นไม้ให้แก่กษัตริย์ไม่มากก็น้อย ตามหลักทฤษฎีชนชั้นของคาร์ล มาร์กซสรุปได้ว่า ในหนึ่งช่วงยุคสมัยของความขัดแย้งจะเกิดคู่ปรปักษ์ตรงข้ามกันเพียง ๒ ชนชั้นเท่านั้น คือ ชนชั้นผู้ปกครอง

^{๒๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ: บริษัทนายมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐๓.

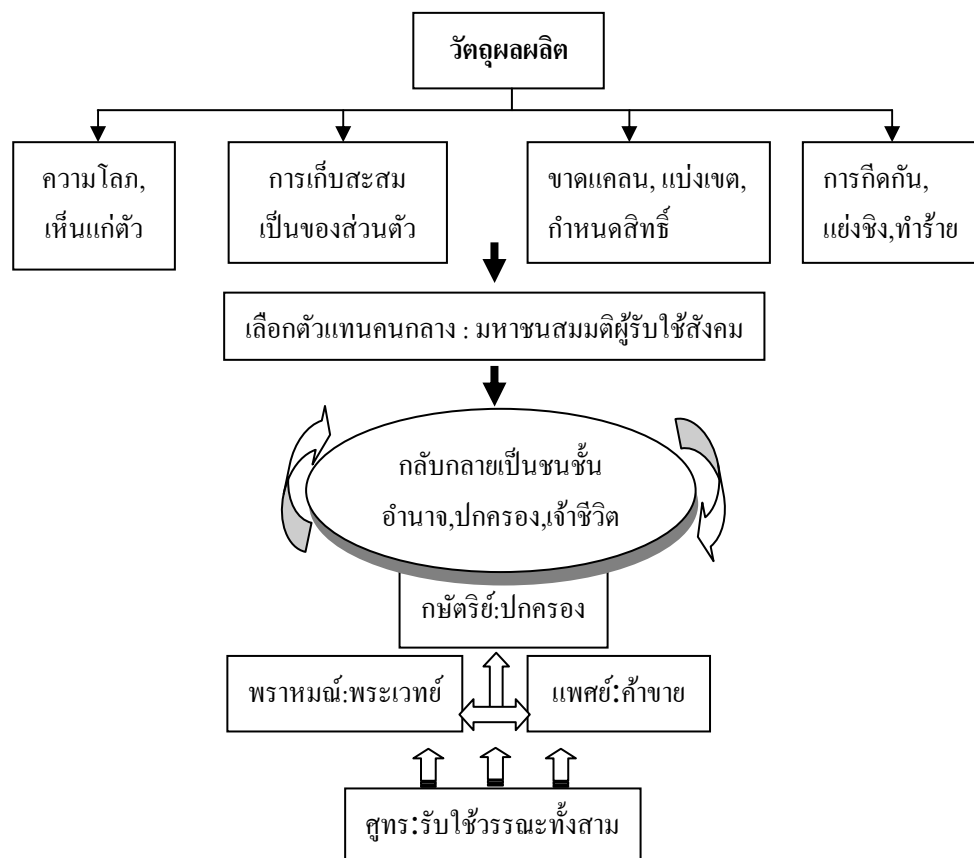
^{๒๘} Radhakrishna Choudhary, **Kautily's Political Ideas and institution**, (India: Chaukhamba Sanskrit Series Offices, 1971), p. 73.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, หน้า ๒.

^{๓๐} อัง.จตุกก.อ. (ไทย) ๒/๖๑/๓๕๒.

^{๓๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **ราชনীติ-ธรรมনীติ**, (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๗.

กับ ชนชั้นผู้อยู่ได้ปกครอง ดังนั้น ทั้งวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ และแพทย์ ก็คือ กลุ่มชนชั้นผู้ปกครองกลุ่มเดียวกัน เพียงแต่แยกหน้าที่ในการแสวงหาหรือปกป้องดูแลผลประโยชน์ของตนจากวรรณะศูทรเพียงวรรณะเดียว ที่กล่าวเช่นนี้เพราะผู้วิจัยเห็นว่าในประวัติศาสตร์สมัยพระพุทธเจ้าไม่ปรากฏว่าวรรณะแพทย์ได้ทำการโค่นล้มวรรณะกษัตริย์แล้วตั้งตนเป็นใหญ่

แผนผัง : ลำดับชนชั้นวรรณะปกครอง

๔. วรรณะศูทร วรรณะศูทรเป็นกลุ่มชนชั้นที่ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบมากที่สุด ในสังคม เพราะวรรณะศูทรมีหน้าที่เพียงอย่างเดียว คือ การคอยรับใช้คนวรรณะทั้งสามด้วยความเคารพ ซาบซึ้ง อ่อนน้อมถ่อมตนและเชื่อฟัง ชนชั้นอื่นไม่มีหน้าที่ที่จะต้องมาสนับสนุนหรือช่วยเหลือดูแลวรรณะศูทร ศูทรทำหน้าที่รับใช้ได้ดีมากเท่าใดก็ถือว่าศูทรได้

ความบริสุทธิ์หรือได้บุญที่จะนำไปเกิดในวรรณะที่สูงขึ้นในชาติต่อ ๆ ไป^{๓๒} ดังนั้น ความขัดแย้งทางชนชั้นจึงเริ่มเกิดขึ้นเมื่อวรรณะศูทรได้ถูกกำหนดหรือถูกตีเส้นขอบเขตที่ไม่ยุติธรรม เพราะในความเป็นจริงวรรณะศูทรได้เป็นผู้ออกเรี่ยวแรงและสร้างผลผลิตหล่อเลี้ยงสังคมทั้งหมด แต่ผลของการกระทำกลับถูกลดคุณค่าโดยผู้ที่ไม่เคยออกแรง

ผู้วิจัยพบว่า วรรณะศูทรกำลังอยู่ในสถานะของการเปลี่ยนผ่านหรือการผสมผสานระหว่างสังคมทาสกับสังคมศักดินา ทำให้สังคมปรากฏความขัดแย้ง ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ครอบครองอำนาจปัจจัยการผลิตและกลุ่มที่ไม่มีอะไรเป็นของตนเอง หรือกลุ่มที่ปกครองกับกลุ่มที่อยู่ใต้ปกครอง กล่าวคือ เจ้าทาสกับทาส โดยสรุปก็คือ วรรณะทั้งสามกับวรรณะศูทรต่างเป็นคู่ปรปักษ์หรือขัดแย้งในทางสังคม ซึ่งคาร์ล มาร์กซก็ได้ยืนยันความจริงข้อนี้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งหมด นับตั้งแต่ระบบสังคมบรรพกาลจนกระทั่งถึงสังคมนิยมล้วนเป็นกระบวนการต่อสู้ขัดแย้งกันทางชนชั้น ประวัติศาสตร์จึงเป็นประวัติศาสตร์แห่งนายทาสและทาส ชนชั้นปกครองและชนชั้นต่ำ... ที่ต้องต่อสู้ขัดแย้งกันก็เพื่อต้องการครอบครองวัตถุผลผลิตหรือมูลค่าส่วนเกิน เข้าหลักการที่ว่าชนชั้นใดที่ครอบครองวัตถุอำนาจเศรษฐกิจได้ ชนชั้นนั้นย่อมสามารถควบคุมปัจจัยการผลิตและครอบงำทางความคิดหรือสติปัญญาของชนชั้นอื่นได้^{๓๓} ดังนั้น จึงไม่แปลกใจที่สังคมมีข้อกำหนดให้วรรณะศูทรไม่มีสิทธิในด้านสังคมและการเมือง กล่าวคือ ในด้านสังคมมีการห้ามศูทรพูด นั่ง นอน กิน ดื่มอย่างคุ้นเคยหรือตีเสมอกับวรรณะอื่น^{๓๔} ในด้านเศรษฐกิจห้ามศูทรทำงานหรือหน้าที่ของวรรณะอื่น เพราะจะเป็นเหตุให้ได้รับทรัพย์สมบัติหรือมีความมั่นคง^{๓๕} และในด้านการศึกษา ห้ามศูทรศึกษาเล่าเรียนหรือฟังพระเวทถึงขนาดว่ามีบทลงโทษที่รุนแรงโดยให้ผ่าร่างกายออกเป็น ๒ ซีก^{๓๖} การมีอยู่ของชนชั้นจึงเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ยากเดือดร้อนแก่ชนชั้นต่ำ เพราะชนชั้นต่ำจะถูกกลืนสิทธิผลประโยชน์และ

^{๓๒} Max Muller F., *The Sacred Book of the East : The Law of the Manu*, (Delhi: Motilal Banarsidass, 1970), p. 24, p. 326, p. 401. And Max Muller F., *The Sacred Book of the East : The Sacred Law of the Aryas*. (Delhi: Motilal Banarsidass, 1969), p. 2, p. 146.

^{๓๓} ลิวอิส เอ. โคเซอร์, *แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา*, จามรี พิกัดวังส์ (แปล), (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๐.

^{๓๔} Max Muller F., *The Sacred Book of the East: The Sacred Law of the Aryas*, p. 167., p. 239.

^{๓๕} Max Muller F., *The Sacred Book of the East : The Law of the Manu*, p.430.

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรม*, หน้า ๒.

ถูกบีบบังคับทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของสังคมจึงเป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) โดยแท้^{๓๓}

เมื่อเป็นเช่นนี้อาจมีคำถามว่า ถ้าชนชั้นวรรณะเป็นเหตุของความขัดแย้งหรือสร้างความอยุติธรรมจริง เหตุไฉนชนชั้นต่ำหรือวรรณะสุทรที่เป็นคนจำนวนมากในสังคมจึงยอมสงบและไม่ลุกขึ้นต่อสู้ปฏิวัติ สำหรับคำถามนี้คาร์ล มาร์กซ^{๓๔} ได้ให้คำตอบไว้แล้วว่า การมีจิตสำนึกตื่นรู้แห่งชนชั้นของมวลชนร่วมกันต้องเกิดขึ้นเสียก่อน กล่าวคือ ชนชั้นล่างได้ตระหนักหรือสีกนึกรู้ถึงกำลังอำนาจในการต่อรองของตน^{๓๕} ซึ่งจะนำไปสู่การรวมตัวกันและทำให้พวกเขาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน รับรู้หรือวิเคราะห์ปัญหาและเห็นความจำเป็นของการรวมตัวกันให้เป็นปึกแผ่น ผู้วิจัยเห็นว่าวรรณะสุทรไม่ได้มีปัญหาระยะจำนวนขนาดของมวลชน แม้ว่ารูปแบบของวรรณะจะมีลักษณะทฤษฎีสัมคบคิดหรือการต่อสู้แบบ ๓ รุม ๑ ก็ตาม แต่ปัญหาของวรรณะสุทรอยู่ตรงที่การขาดจิตสำนึกตื่นรู้ที่จะลุกขึ้นต่อสู้เพื่อปลดปล่อยตนเอง วรรณะสุทรยังไม่ได้ตระหนักถึงกำลังแรงงานและความสามารถของตนที่ใช้ไปในการผลิต ทำให้มองไม่เห็นถึงความแปลกแยกในการผลิตของตนที่มีผลลัพท์หรือกรรมสิทธิ์ตกไปเป็นของชนชั้นสูง ดังนั้น ความรู้สึกที่ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือสูญเสียเวลาและความสามารถของตนที่ทุ่มเทไปจึงไม่เกิดขึ้น เมื่อขาดจิตสำนึกมวลชนแม้มีจำนวนมากก็ไร้กำลัง

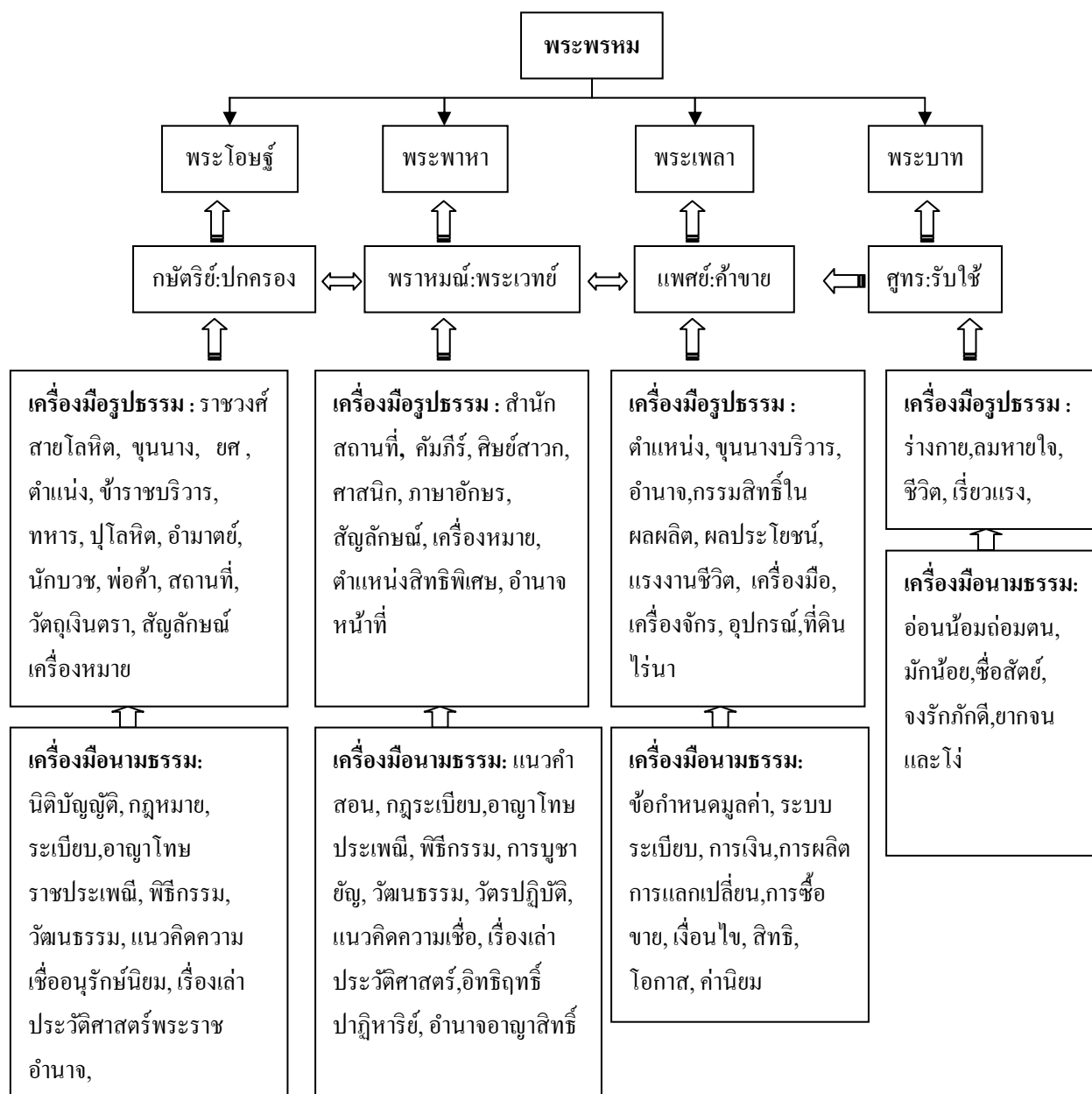
นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า เหตุปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้ชนชั้นต่ำยังไม่สามารถที่จะลุกขึ้นต่อสู้ปฏิวัติหรือปลดปล่อยตนเองได้ เพราะเหตุว่าชนชั้นต่ำยังหวาดกลัวต่อการถูกลงโทษอย่างรุนแรง และยังต้องฝากปากท้องหรือยังต้องพึ่งพาอาศัยเศรษฐกิจจากชนชั้นสูง พร้อมทั้งยังถูกตัดขาดจากระบบการศึกษาและการมีส่วนร่วมในทางสังคมและการเมือง และมีหน้าซ้ำยังถูกรอบงำความคิดความเชื่อมาอย่างยาวนาน^{๓๖} ดังนั้น จึงไม่แปลกใจที่ชนชั้นวรรณะสุทรต่างพากันก้มหน้ายอมจำนนอย่างไม่มีเงื่อนไข สรุปก็คือ วรรณะสุทรยังไม่ตื่นตัวหรือไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่า ตนเองตกเป็นเครื่องมือของการแสวงหาผลประโยชน์หรือถูกขูดรีด

^{๓๓} Karl Marx and Friedrich Engels, **Selected Works Vol.1** (Moscow: Progress Publishers, 1977), p. 34.

^{๓๔} กุหลาบ สายประดิษฐ์, **ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (แนวร่วมนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.) หน้า ๕๐-๕๑.

^{๓๕} บัญชา สำเร็จกิจ, “บทบาท ดร.บี อาร์ อัมเบดการ์ในการยกฐานะจัณฑาล”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

เอารัดเอาเปรียบและได้รับความยุติธรรม ทั้ง ๆ ที่รูปแบบโครงสร้างสังคมและการเมืองได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อเอื้อผลประโยชน์หรือเพื่อปกป้องรักษาอำนาจของชนชั้นปกครองเพียงฝ่ายเดียว ดังตัวอย่างนี้

โครงสร้างสังคม : ตำแหน่ง, อำนาจ, หน้าที่ในระบบชนชั้น

๔.๔ การปฏิวัติสังคมด้วยสันติวิธี

ในการปฏิวัติหรือปฏิรูปสังคมนั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงทำลายล้างหรือบังคับสังคมเก่าในเชิงกายภาพ คือ บุคคล สถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ แต่ทรงทำลายเป้าหมายหลักการหรือแนวคิดที่เป็นไปเพื่อการรับใช้หรือเชิดชูบูชาตัวบุคคลหรือพระพรหม ทรงปฏิเสธค่านิยมแนวคิด ความเชื่อ ความศรัทธาหรือพิธีกรรมที่มั่งคั่ง อีกทั้งพระองค์ก็ได้เข้าไปก้าวท้าวหรือแทรกแซงยุ่งเกี่ยวกับระบบโครงสร้างของรัฐ ทรงไม่ฝักใฝ่เข้าข้างหรือสนับสนุนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด^{๔๐} โดยรวมทั้งหมด พระองค์ทรงปฏิวัติและปฏิรูปสังคมด้วยหลักการที่เป็นชุดความจริงแบบใหม่ซึ่งพระองค์ได้ตรัสรู้หรือค้นพบด้วยพระองค์เอง นั่นก็คือ หลักศีลธรรมที่มีลักษณะแห่งสันติวิธี ซึ่งก็แตกต่างไปจากหลักการของคาร์ล มาร์กซ์ และผลลัพธ์ของการปฏิวัติและปฏิรูปก่อให้เกิดสังคมและการเมืองแห่งธรรมที่เรียกว่า พุทธบริษัท ๔ ซึ่งชัดเจนมากที่สุด คือ สังคมสงฆ์

ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการปฏิวัติและการสร้างสังคมใหม่ของพระพุทธเจ้าเป็นยุทธวิธีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีการปฏิวัติของคาร์ล มาร์กซ์อย่างสิ้นเชิง เพราะทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์เชื่อว่า สังคมใหม่จะเกิดขึ้นได้จะต้องทำการล้มล้างปฏิวัติด้วยความรุนแรงเด็ดขาด^{๔๑} ถ้าไม่พังทลายชนชั้นทางการเมืองทั้งชั้น ก็ไม่สามารถจะโง่หัวและยึดถือนั่นได้^{๔๒} ถ้าไม่มีการต่อสู้ให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองก็ไม่มีทางเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงโยกย้ายปัจจัยการผลิตให้กลายเป็นของส่วนรวม^{๔๓} การได้มาซึ่งอำนาจรัฐมีอาจได้มาด้วยการอ่อนน้อม แต่ต้องต่อสู้ให้ได้มาด้วยความเด็ดขาดและรวดเร็ว จะต้องทำการกวาดล้างแนวคิดความเชื่อหรือระบบการผลิตแบบเก่าที่เป็นปฏิปักษ์กับอุดมการณ์ของรัฐให้หมดสภาพ^{๔๔}

^{๔๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๖/๑๔๕, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๑/๗๗.

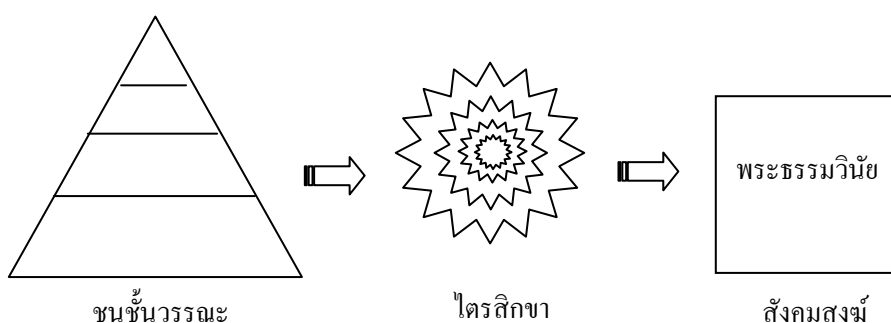
^{๔๑} คาร์ล มาร์กซ์, เฟรดริค เองเงิลส์, คำประกาศแห่งความเสมอภาค, องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (แปล), (กรุงเทพฯ :เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๔๕-๕๐.

^{๔๒} คาร์ล มาร์กซ์, เฟรเดอริก เองเงิลส์, แอลงการณัพรคคอมมิวนิสต์, ฉบับฉบับเป็นภาษาเยอรมันฉบับภาษาไทย แปลจาก แอลงการณัพรคคอมมิวนิสต์ ในสรณิพนธ์คาร์ล มาร์กซ์และเองเงิลส์ เล่ม ๑, ฉบับภาษาจีน (พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ประชาชนปักกิ่ง, เผยแพร่โดยชมรมหนังสือแสงตะวัน, ๑๕๗๒), หน้า ๘๒.

^{๔๓} สุวินัย ภรณวลัย, ประวัติศาสตร์ขบวนการความคิดสังคมนิยมโดยสังเขป, (กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๒.

^{๔๔} Karl Marx, "Critique of the Gotha Program" in Allen W. Wood, ed., Marx: Selections, (New York: Macmillan Publishing Company, 1988), p.196.

ดังนั้น การเกิดขึ้นของสังคมพุทธบริษัทจึงเป็นการปฏิวัติสังคมเก่าที่ปราศจากความรุนแรง เป็นการปฏิวัติสังคมด้วยพุทธสันติวิธีที่ไม่มีการทำลายในเชิงกายภาพ ดังจะเห็นได้จากสังคมสงฆ์ที่เกิดขึ้นจากการบวชด้วยความศรัทธาและการยินยอมสมัครใจ ภายใต้อการแวดล้อมไปด้วยสังคมเก่าที่ยังยึดมั่นในระบบชนชั้นวรรณะอย่างเข้มข้น

ตัวอย่าง : ภาพการเปลี่ยนผ่านสังคมเก่าสู่สังคมสงฆ์

๔.๕ การต่อสู้เพื่อสังคมอุดมปัญญา

ในมิติของสังคมและการเมือง พระพุทธเจ้าทรงปักหมุดความสำคัญของแนวคิดไว้ที่สังคมส่วนใหญ่ หมายความว่า องค์การ สถาบัน ตำแหน่งกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร หรือหน้าที่ใด ๆ ที่เกิดขึ้นจะต้องมีหน้าที่เป็นไปเพื่อรับใช้หรือส่งเสริมประโยชน์สุขต่อการดำรงอยู่ได้ของสังคมส่วนรวมเท่านั้น แม้กระทั่งองค์การสถาบันลัทธิศาสนาที่ไม่มีช้อยกเว้น ในภายใต้อโครงสร้างอำนาจของระบบชนชั้นที่ยังคงดำรงอยู่ ลัทธิศาสนาเป็นเพียงเครื่องมือหรือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางชนชั้น เพราะลัทธิศาสนาได้ถูกนำมาใช้อธิบายเพื่อการรองรับความชอบธรรมในการครอบงำชนชั้นล่าง ดังแนวคิดโดยรวมของคาร์ล มาร์กซ์ที่ว่า

เมื่อมนุษย์ลัทธิโรราบยินยอมมอบชีวิตให้แก่พระเจ้ามากยิ่งขึ้นยวดยิ่งใด
มนุษย์ก็ยิ่งสูญเสียความเป็นมนุษย์มากเท่านั้น^{๔๕} หลักศีลธรรมที่แท้จริง

^{๔๕} Karl Marx, *The Economic & Philosophic Manuscripts of 1844*, Edited & Translated by Dirk J. Struik, (New York, 1969), p.108.

ของมนุษย์จะต้องอยู่เหนือปฏิบัติระหว่างชนชั้น...^{๔๖} ทฤษฎีปรัชญาหรือคำสอนจะต้องมิใช่เป็นเพียงแค่ความรู้ แต่ว่าความรู้นั้นจะต้องผูกพันกับการปฏิบัติอย่างแยกไม่ออก จะต้องสามารถนำมาปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาโลก^{๔๗}

นัยยะดังกล่าว ดร.อัมเบดการ์ ได้แสดงความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า ในปัจจุบันศาสนาต้องได้รับการวิจารณ์ตรวจสอบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ^{๔๘} ซึ่งเป็นการแสดงว่า ความจริงหรือความถูกต้องของศาสนาที่แท้จริงใด ๆ จะต้องทนทานต่อการโต้เถียงหรือคัดค้านด้วยเหตุผลและต้องทนทานต่อการพิสูจน์ปฏิบัติ หลักการดังกล่าวได้กลายมาเป็นจุดแข็งของแนวคิดสังคมนิยม คือ การไม่ยอมรับและจงเกลียดจงชังความเชื่อที่ไร้เหตุผล ที่ทำให้มนุษย์ยอมละทิ้งสติปัญญาความสามารถของตน การไม่พึงเชื่ออะไรโดยง่ายเป็นสิ่งจำเป็น เพราะธรรมชาติของมนุษย์มีความไม่รู้เป็นพื้นฐานหรือมีความหวง มีความโลภและเห็นแก่ตัว^{๔๙} และมีความหวาดกลัวต่อภัยต่าง ๆ ซ่อนอยู่ เช่น อาชีวภยันตราย โสภณภยันตราย ปรโลกภยันตราย มรณภยันตราย และทุกคติภยันตราย^{๕๐} จากธรรมชาติดังกล่าวมนุษย์ถูกผลักดันให้ตกเป็นเหยื่อเป็นศัตรูของกันและกัน ถูกผลักดันให้แก่งแย่งชิงแข่งขันหาความแฉะ และการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศ... ใช้กำลังบุกรุกเพื่อหวังผล... เพื่อความปลอดภัยของตัวเอง^{๕๑} แต่เป็นที่น่าสังเวชใจที่กลุ่มชนชั้นที่ฉลาดกว่าได้นำจุดด้อยที่เป็นธรรมชาติและความหวังของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ดังตัวอย่างกรณีพิธีการบูชาสัตว(Sacrifices)^{๕๒} เป็นต้น ซึ่งศาสนามีได้สะท้อนการค้นหาความจริง

^{๔๖} อาร์ เอ็น แกรูว์ ฮันท์, วิเคราะห์ลัทธิคอมมิวนิสต์, ฉันทิมา อ่องสุริย์ (แปล), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^{๔๗} Hook, Sidney, **Towards an Understanding with Karl Marx (1936)**, From Hegel to Marx (1936), pp.37-38.

^{๔๘} บัญชา สำเร็จกิจ, “บทบาท ดร.บี อาร์ อัมเบดการ์ในการยกฐานะอินเดีย”, หน้า ๖๐.

^{๔๙} ประสงค์ สุวรรณบุพผา, รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๗.

^{๕๐} อ.จ.นวก. (ไทย) ๒๓/๕ /๔๔๑.

^{๕๑} ถาวร สุขาภิบาล, “องค์อธิปัตย์กับสังคมการเมือง” ในเอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง, (กรุงเทพฯ : บริษัททวนนก จำกัด, ๒๕๓๔), หน้า ๒๖๒.

^{๕๒} มหายุทธ ๕ คือ ฆ่าม้า ฆ่าคน การทำบ่วง การดื่ม การฆ่าทุกอย่าง, ศ.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๐/๑๓๕, ศ.ส.อ.(ไทย) ๑/๑๒๐/๑๓๕-๑๓๕, ที.ส. (ไทย) ๕/๓๒๔-๓๕๔/๑๒๕-๑๔๕.

ดังนั้น มิติศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีจึงถูกนักสังคมนิยมมองว่าเป็นเพียงสิ่งเสพติดหรือเครื่องมอมเมาคุยยาฝิ่นเท่านั้น^{๕๓} เพราะทำให้มนุษย์มัวเมาลุ่มหลงและพลอยละทิ้งการพึ่งตนเองและละทิ้งสติปัญญาหรือการใคร่ครวญ

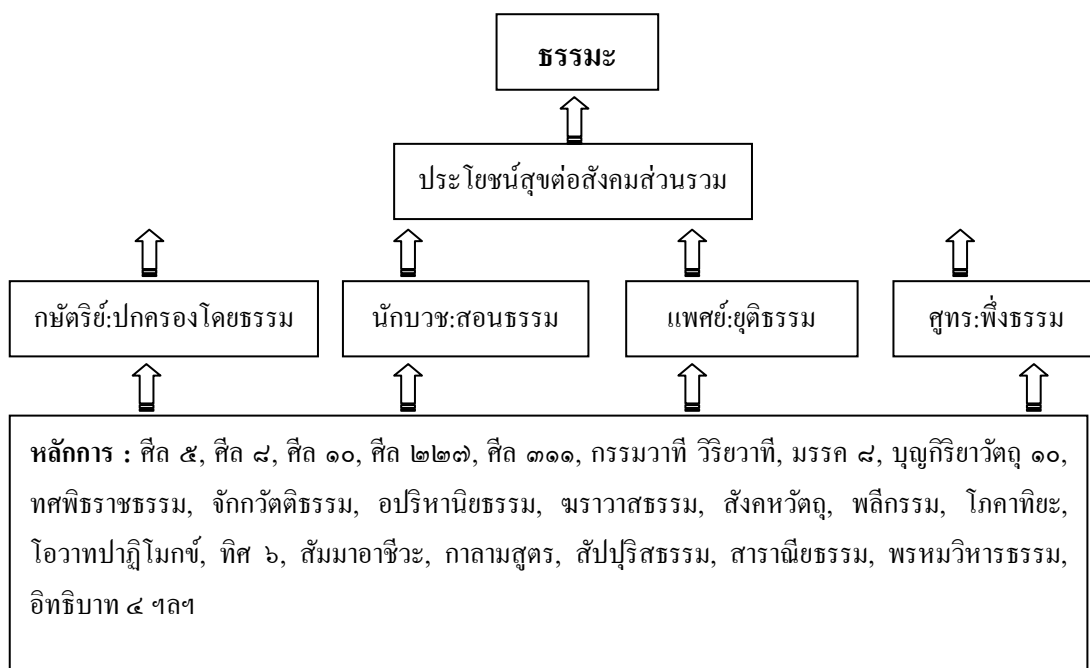
ผู้วิจัยเห็นว่า ความเป็นลัทธิศาสนาที่แท้จริงนั้นจะต้องช่วยกันปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ คือ ต้องแข่งขันกันทำหน้าที่ในการนำเสนอคำสอน หลักการ วิธีการ หรือแนวคิดทฤษฎีที่จะสร้างสันติภาพ สร้างความสุข ปลดเปลื้องให้พ้นจากความทุกข์ แม้แต่สังคมสงฆ์หากไม่มีศีล ไม่ศึกษาปฏิบัติธรรม ไม่ฝึกหัดขัดเกลาตนเองจากกิเลส ไม่นักน้อยสันโดษก็ไม่มีความรักธรรมที่จะดำรงชีพอยู่ด้วยอาศัยกินก้อนข้าวจากชาวบ้าน เพราะจะกลายเป็นสังคมแห่งความเลวทรามดุจดั่งมหาโจร ๕ จำพวก ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า ภิกษุนี้เป็นผู้ฉ้ออาหารของชาวบ้านด้วยโลภจิต การกินก้อนเหล็กที่ร้อนเหมือนเปลวไฟยังจะดีกว่า^{๕๔} กล่าวคือ ภิกษุเป็นผู้เณรคุณ หลอกลวง น้อฉลหรือเบียดบัง และฉันทโกชนาด้วยอาการลักขโมย ย่อมเป็นผู้มีโทษบาปกรรมที่มีการกระทำเยี่ยงคุมหาโจรและจัดว่าเป็นบาปหนักอย่างยิ่ง ดังนั้น ศาสนาที่แท้จริงต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบของศีลธรรมเท่านั้น นักบวชจะต้องเป็นแบบอย่างของความดีงามทั้งปวง ไม่เช่นนั้นแล้วจะได้รับการต่อต้านหรือการไม่ยอมรับจากสังคม ในอีกมิติหนึ่งก็เป็นการบีบให้ลัทธิศาสนาหรือนักบวชเหล่านั้นต้องปรับปรุงแก้ไขคำสอนหรือพิธีกรรมของตนใหม่ เพื่อความอยู่รอดและการยอมรับจากสังคม ลัทธิศาสนาที่แท้จริงต้องช่วยกันปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ คือ แข่งขันนำเสนอคำสอน หลักการ วิธีการ หรือแนวคิดทฤษฎีที่จะสร้างสันติภาพ สร้างความสุข ปลดเปลื้องให้พ้นจากความทุกข์ ไม่ใช่แข่งขันกันสร้างความทุกข์เดือดร้อนให้แก่กันและกัน

พระพุทธเจ้าทรงวางท่าทีแห่งพระธรรมคำสอนของพระองค์ไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือรับใช้ของชนชั้นปกครอง เพราะในอดีตที่ผ่านมาชนชั้นปกครองจะแอบอ้างคำสอนและอาศัยสถาบันศาสนาเป็นเครื่องบังหน้า เพื่อสร้างภาพลักษณ์อันซบเซาซึ่งและอวดอ้างโฆษณาเกียรติยศ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความชอบธรรมหรือเพื่อปิดบังอำพรางความเห็นแก่ตัวในกลุ่มชนชั้นของตน ดังนั้น การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสร้างสังคมพุทธบริษัทให้ปราศจากระบบชนชั้นวรรณะ จึงเป็นการทำให้ศีลธรรมเป็นศีลธรรมแห่งสากลอย่างแท้จริง หรือเป็นศาสนาที่ทุกคนสามารถปฏิบัติได้ และยึดถือเป็นเกณฑ์ตัดสินดีชั่วถูกผิดในเชิง

^{๕๓} สุพจน์ คำนถระกุล, พุทธศาสนากับคอมมิวนิสต์, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕.

^{๕๔} วิมพา. (ไทย) ๑/๑๕๕/๑๘๐-๑๘๑.

มาตรฐานสากล ฉะนั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงยื่นหัตถ์ต่อผู้และนำพาสังคมด้วยสติปัญญาจึงเป็นการปลดปล่อยเพื่อนมนุษย์ให้หลุดพ้นจากการครอบงำหรือการมอมเมาของมนุษย์และกิเลสโดยแท้ ดังที่ ดร.อัมเบดการ์กล่าวไว้ว่า จุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนานั้น ก็เพื่อเป็นการปลดปล่อยจิตใจจากความเป็นมลทินและความเป็นจัญทาล^{๕๕}

ตัวอย่าง : โครงสร้างสังคมพุทธบริษัทที่ปฏิบัติและยกย่องบูชาธรรม

๔.๖ หนึ่งสังคมสองระบบ

สังคมพุทธบริษัทเป็นสังคมที่มีเป้าหมายในหลายระดับ เป็นสังคมที่เกี่ยวเนื่องและต่างก็ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เมื่อศึกษาลงในรายละเอียดผู้วิจัยพบว่าสังคมพุทธบริษัทมีโครงสร้างที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ เป็นสังคมที่ส่งต่อกันหรือทับซ้อนกันใน ๒ ระดับ, มีคุณสมบัติที่แตกต่างกัน, เป็นสังคมที่สร้างความสุขได้ ๒ ชั้น, สร้างประโยชน์ได้ ๓ ส่วน เพื่อ ๓ มิตี ดังมีรายละเอียด ดังนี้

^{๕๕} ปัญญา สำเร็จกิจ, “บทบาท ดร.บี อาร์ อัมเบดการ์ในการยกฐานะจัญทาล”, หน้า ๑๓๗.

๑. **สังคม ๒ ระดับ** พระพุทธเจ้าทรงแบ่งสังคมของพระองค์ออกเป็น ๒ ระดับตามความจำเป็นของภาระหน้าที่และการดำรงชีพ กล่าวคือ

๑.๑ **สังคมโลกียะ** สังคมโลกียะเป็นสังคมกฤหัสถ์ผู้ยังต้องครองเรือน^{๕๖} หมายถึง อุบาสกอุบาสิกา หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งก็คือ เป็นสังคมแห่งการแสวงหาวัตถุผลผลิตเพื่อการดำรงชีพนั่นเอง พระพุทธเจ้าไม่ทรงนำระบบทรัพย์สินส่วนกลางมาใช้กับสังคมกฤหัสถ์ผู้ครองเรือน แต่ทรงมุ่งให้กฤหัสถ์ผู้ครองเรือนต้องมีระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว ดังจะเห็นได้จากหลักธรรมในด้านเศรษฐกิจที่ทรงสอนให้อุบาสกอุบาสิกาขยันขันแข็งทำมาหากิน กล่าวคือ ชาวพุทธจะต้องไม่ประกอบมิจาอาชีวะ ๕ อย่าง คือ การค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าขายสัตว์ ค้าขายของมีนเมา และยาพิษ^{๕๗} ชาวพุทธจะต้องเอาใจจริงเอาจริงจงในการจัดการเศรษฐกิจของตน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

ขั้นที่ ๑ การแสวงหาและรักษาทรัพย์

๑. **ทิฏฐิธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔** คือ หลักการที่จะทำให้ร่ำรวย

๑. อุฏฐานสัมปทา ต้องขยันหมั่นเพียร
๒. อารักขสัมปทา ต้องรู้จักเก็บรักษาคຸ້ມครองโภคทรัพย์
๓. กัลยาณมิตตตา ต้องรู้จักเสวนาคบหาคนดีเป็นมิตร
๔. สมชีวิตา ต้องรู้จักใช้จ่ายให้เหมาะสม^{๕๘}

๒. **กุลจิริฎฐิติธรรม ๔** คือ หลักการที่จะทำให้วงศ์ตระกูลมั่นคง

๑. นัฏฐุคเวสนา ของหายของหมด รู้จักหามาไว้
๒. ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม
๓. ปริมิตปานโกชนา รู้จักประมาณในการกินการใช
๔. อธิปัจจัยสัลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน^{๕๙}

^{๕๖} วิ.จ. (ไทย) ๓/๓๓๐/๑๖๘.

^{๕๗} อ.จ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๓/๒๕๕.

^{๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพฯ:เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๖.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

ชั้นที่ ๒ การบริหารจัดการทรัพย์

๑. โภควิภาค ๔ (โภคาทียะ) ต้องจัดสรรแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือ

๑. เอเคน โภเค ญะเชยฺย แบ่ง ๑ ส่วนเพื่อสงเคราะห์ทิศทั้ง ๖

๒. ทวีหิ กมฺมํ ปโยชเยยฺย แบ่ง ๒ ส่วนเพื่อลงทุนประกอบกิจการงาน

๓. จตุตถญฺจ นิชาเปยฺย แบ่ง ๑ ส่วน เก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น^{๖๐}

ชั้นที่ ๓ การใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์

๑. สงเคราะห์และเลี้ยงดูสังคมาตามหลักทิศ ๖ ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา, ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์, ทิศเบื้องหลัง คือ สามีและภรรยา, ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย, ทิศเบื้องบน คือ สมณะ, ทิศเบื้องล่าง คือ ลูกจ้าง^{๖๑}

๒. สงเคราะห์และเลี้ยงดูสังคมาตามหลักพิธีกรรม ๕ คือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ, อดิธิพลี ต้อนรับแขก, ปุพฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย, ราชพลี เสี่ยงภาษีอากร, เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา^{๖๒}

๓. สงเคราะห์และเลี้ยงดูสังคมาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ให้ทั่วไป, ปิยวาจา พูดจาน่ารับฟัง, อตถจริยา ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์, สมานัตตา ร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนร่วมสังคม^{๖๓}

สังคมาโลกียะของพุทธบริษัทดังกล่าวจะดำรงตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎสากล คือ สីล ๕ โดยแยกย่อยออกเป็นกายสุจิริต ๓ วจีสุจิริต ๔ มโนสุจิริต ๓ หรือเรียกว่ากุศลกรรมบถ ๑๐^{๖๔} และศีล ๕ นี้เองยังเป็นกรอบรักษาสังคมและเอื้อให้เกิดสังคมแห่งสาธารณธรรมที่กระทำต่อกัน พุคต่อกัน คิดต่อกันด้วยเมตตา รู้จักแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อม

^{๖๐} ภาษิตไทยโบราณจัดสรรทรัพย์ไว้ ๕ ส่วน คือ ใช้หนี้เก่า (บิดามารดา), ใส่ปากถุงเท้า (สามีภรรยา), ผิงดินไว้ (ทำบุญ), ทิ้งลงเหว (ใช้จ่ายประจำวัน), ให้เขาขี้ม (ลูกหลานญาติมิตร), พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๖๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖/๒๑๒.

^{๖๒} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๓.

^{๖๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐.

^{๖๔} พุ.ป.อ. (ไทย) ๑/๓๓/๓๑๓, ที.ปา.อ. (ไทย) ๘๔/๓๔.

อารี มีความประพฤติกว้างขวางและความเห็นที่ตรงกัน^{๖๕} จึงกล่าวได้ว่า มิติของสังคมและการเมืองในระดับโลกียะนี้ถือว่าสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการจัดวางระบบสังคมที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชีพ หน้าที่การงาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และโดยหลักการดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงรังเกียจความยากจน ความขี้เกียจ ชาวพุทธจะต้องร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี จะต้องเป็นคนฉลาดคอบคม ตื่นตัว ขยันขันแข็งและต่อสู้ในการทำมาหากินเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากและการก้าวไปสู่สังคมแห่งอิสรภาพทางด้านเศรษฐกิจ

๑.๒ สังคมโลกุตระ สังคมโลกุตระเป็นสังคมของพระสงฆ์ผู้ขัดเกลากิเลส พระพุทธเจ้าไม่ทรงนำระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวของอุบาสกอุบาสิกามาใช้กับสังคมสงฆ์ แต่ทรงนำระบบทรัพย์สินส่วนกลางมาใช้แทน ระบบทรัพย์สินส่วนกลางได้นำไปสู่แนวคิดใหม่หรือมุมมองท่าทีที่มีต่อทรัพย์สิน กล่าวคือ ไร้ความกังวลในเรื่องปัจจัย ๔ และมีเวลาแห่งอิสรภาพมากขึ้น ตลอดถึงพฤติกรรมและรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากฆราวาสโดยสิ้นเชิง โดยย่อ เช่น ภิกษุมีอัฐบริวารใช้เพียงเล็กน้อย ๘ อย่างและเท่าที่จำเป็น^{๖๖} มีลหุภณห์และครุภณห์ที่เป็นทรัพย์สินกลางของสงฆ์ให้ยืมใช้ชั่วคราว^{๖๗} ไม่ให้สะสมส่วนเกินหรือครอบครองไว้เป็นสมบัติส่วนตัว มีระบบกองคลังและตัวแทนสงฆ์ในการดูแลรักษาและแจกจ่ายแบ่งปัน^{๖๘}

๒. คุณสมบัติของสังคมพุทธบริษัท

สังคมพุทธบริษัททั้ง ๒ ระดับนั้นยังเป็นสังคมที่มีคุณสมบัติหรือความเข้มข้นในการฝึกฝนพัฒนาตนเองแตกต่างกัน กล่าวคือ

๒.๑ สังคมคฤหัสถ์ผู้ยังต้องครองเรือน คุณสมบัติที่สามารถพิจารณาเห็นได้ชัดเจนจากกรอบข้อห้ามพื้นฐานของสังคม คือ ศีล ๕ เป็นหลัก

^{๖๕} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๓๔/๓๖๘-๓๖๙.

^{๖๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^{๖๗} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๕๕/๑๘๑, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๕, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หลักสูตรนักธรรมชั้นโท, หน้า ๑๔๒-๑๔๔.

^{๖๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๔๒/๒๐๓, วิ.จู. (ไทย) ๗/๓๑๗/๑๓๕.

๒.๒ สังคมพระสงฆ์ผู้ขัดเกลากิเลส คุณสมบัติที่สามารถพิจารณาเห็นได้จากกรอบข้อห้ามหรือแนวทางปฏิบัติ คือ ศีล ๒๒๗ ข้อ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนอบรมและสร้างคุณสมบัติของความเป็นพระที่สมบูรณ์ โดยเบื้องต้นคนที่จะบรรพชาหรืออุปสมบทได้จะต้องไม่มีข้อห้ามทางคุณสมบัติ ๓๒ ประการ เช่น มีอายุครบ ๒๐, มีอวัยวะสมบูรณ์ไม่พิการ, ไม่เป็นโรค, ไม่เป็นโจร ไม่เป็นบัณฑิต เป็นต้น^{๖๕} และยังต้องถือนิสัยเพื่อการอยู่ศึกษาอบรมในสำนักของอุปัชฌาย์หรืออาจารย์อย่างน้อย ๕ ปีจึงจะพ้นนิสัยมุตตะกะ สังคมสงฆ์มีคุณสมบัติทั้งในเชิงตัวบุคคลและในเชิงภาพลักษณ์ของสังคม ซึ่งสะท้อนได้จากความมีเมตตากรุณา ความนุกนึ่งสนับโดย ความบริสุทธิ์และรักสงบสันติ โดยมีหลักกำหนดหรือตัดสิน กล่าวคือ

๒.๒.๑ หลักโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักมาตรฐานที่สะท้อนคุณภาพและคุณสมบัติในเชิงสังคม เพราะพระสงฆ์มีหลักการหรือเป้าหมายร่วมกันที่จะไม่ทำบาปทั้งปวง ทำกุศลให้ถึงพร้อม ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว มีความอดทน ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่น ไม่กล่าวร้ายผู้อื่น มีความสำรวม รักสงบ มกน้อย สันโดษ รู้จักประมาณในอาหาร^{๖๖}

๒.๒.๒ หลักอกุศลมูลและกุศลมูล เป็นหลักการของความคาดหวังจากสังคมและยังเป็นเครื่องสะท้อนคุณภาพและคุณสมบัติในเชิงตัวบุคคล ที่พระสงฆ์เพียรพยายามที่จะขัดเกลาดนเอง เพื่อให้ปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ว่า ถ้าสมณพราหมณ์เหล่าใดยังไม่ปราศจากราคะ... โทสะ... โมหะ มีจิตยังไม่สงบในภายใน ประพฤติไม่สมมาเสมอทางกาย วาจา และทางใจ สมณพราหมณ์เช่นนี้ไม่ควรสักการะ ไม่ควรเคารพ ไม่ควรนับถือ ไม่ควรบูชา^{๖๗} ส่วนสมณพราหมณ์เหล่าใดงดเว้นจากความเมาและความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกตน... สงบตน... ยังให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว (ควรแท้ที่เราจะ) พึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น^{๖๘}

๒.๒.๓ ลักษณะของพระธรรมวินัย เกณฑ์ตัดสินลักษณะของพระธรรมวินัยจะมีลักษณะที่เหมือนกัน ๘ ประการ ซึ่งก็ได้สะท้อนคุณสมบัติหรือคุณภาพของความเป็นพระสงฆ์ไปในตัว กล่าวคือ พระธรรมวินัยทั้งหมดจะมีลักษณะเป็นไปเพื่อคลายความ

^{๖๕} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๕๕/๑๕๔, ๔/๑๑๕/๑๕๔-๑๕๖.

^{๖๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๓-๑๕๕/๕๐-๕๑.

^{๖๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๓๕/๔๕๔.

^{๖๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๔/๖๒.

กำหนด ปราศจากทุกข์ ไม่สะสม มกน้อย สันโดษ สงัด ปราศจากความเพียร เป็นคน
เลี้ยงง่าย^{๓๓} ลักษณะของพระธรรมวินัยดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่เป็น
เอกลักษณ์และแตกต่างไปจากนักบวชในศาสนาอื่นถึง ๒๖ ประการ โดยย่อก็คือ ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้จะละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ การลัก... การรับทองเงิน รัชชาติและเนื้อดิบ...
เว้นขาดจากการรับทาส แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา นารี... เว้นขาดจากการเป็นทาส
และการรับใช้... เว้นขาดจากการซื้อขาย โกง รับสินบน จ้องจำ ดีชิง ปล้น ชู^{๓๔}

๓. ความสุข ๒ ชั้น

พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และจะออกจากทุกข์นั้นได้อย่างไร
ดังนั้น ถ้ามองในมิติของสังคมและการเมืองก็จะเป็นนัยยะของคำถามที่ว่าเมื่อสังคมมีความ
ทุกข์ สังคมจึงต้องการความสุข อะไรคือความสุขของสังคม ความสุขที่ปราศจากทุกข์ในมิติ
ของพุทธบริษัทนั้นมีอยู่ ๒ ระดับ^{๓๕} กล่าวคือ

๓.๑ โลภียสุข คือ กายิกสุข หรือ กามสุข สุขทางกาย เป็นระดับของ
ความสุขของสังคมที่เกิดขึ้นจากความสมบูรณ์พร้อมแห่งวัตถุผลผลิตหรือสิ่งแวดล้อม เป็น
สังคมที่สุขสัปปายะครบถ้วนในทุกมิติ^{๓๖}

๓.๒ โลภุตรสุข คือ เจตสิกสุข หรือ วิมุตติสุข สุขทางใจ^{๓๗} เป็นความสุข
ที่พ้นไปจากกิเลสตัณหา โดยรวมก็คือ การบรรลุเป็นพระอรหันต์

^{๓๓} อ.อ.อุ. (ไทย) ๒๓/๕๓/๓๓๕.

^{๓๔} เรื่องทรัพย์สินส่วนตัว เช่น ภิกษุรับเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยินดี ทองและ
เงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตนต้องนิสัสคิยปาจิตตีย์, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวิท
หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๗, ที.ส. (ไทย) ๕/๘-๑๐/๓-๕.

^{๓๕} อ.อ.อุ. (ไทย) ๒๐/๓๑๕/๖๕.

^{๓๖} สัปปายะ ๗ คือ อาวาสสัปปายะ ที่อยู่อาศัยสงบ, โจรสัปปายะ การเดินทาง, ภัสสสัปปายะ
หรือ ธรรมสัปปายะ เจริญกุศลธรรมได้ง่าย, บุคคลสัปปายะ มีกัลยาณมิตร บัณฑิต หรือผู้ทรงธรรม, โภชนสัปปายะ
มีอาหารไม่ขาดแคลน, อุตุสัปปายะ อากาศไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป, อิริยาพลสัปปายะ การเคลื่อนไหว
อิริยาบถทั้ง ๔ ได้สะดวก.

^{๓๗} อ.อ.อุ. (ไทย) ๒๐/๓๑๕/๖๕.

๔. ประโยชน์ ๓ ส่วนเพื่อ ๓ มิติ

การกล่าวถึงประโยชน์ นัยยะหนึ่งก็คือการกล่าวถึงความสูงนั่นเอง การที่บุคคลใดที่มุ่งสร้างเอาแต่ประโยชน์ตน บุคคลนั้นย่อมเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว บุคคลใดที่มุ่งสร้างแต่ประโยชน์คนอื่น บุคคลนั้นย่อมเป็นคนที่มีแต่ความเพ้อฝัน เพราะธรรมชาติของสังคมมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยประโยชน์ซึ่งกันและกัน สังคมอุปาสกอุปาสิกาและสังคมสงฆ์ก็เป็นเช่นนั้น กล่าวคือ ทั้งสองสังคมได้สร้างประโยชน์ เป็นเกาะป้องกันภัย เป็นสถานอนุบาลเพื่อการบ่มเพาะส่งเสริมสนับสนุนหรือเกื้อกูลต่อการสร้างกุศลธรรมของกันและกัน พระพุทธเจ้าได้ทรงมุ่งหวังให้สังคมพุทธบริษัทเป็นสังคมแห่งการสร้างประโยชน์ โดยทรงแบ่งประโยชน์ออกเป็น ๓ ส่วน และอีก ๓ มิติ กล่าวคือ

๔.๑ **อัตตัตถะ** ประโยชน์ตน คือ การมุ่งสร้างที่พึงหรือความมั่นคงให้แก่ตนเอง ทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญต่อประโยชน์ตนมาก่อนเป็นอันดับแรก ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตน(อริยผล)เสียไป เพราะประโยชน์คนอื่นมีมาก เมื่อรู้ประโยชน์ตนแล้ว ก็ควรชวนชวายนในประโยชน์ตน^{๗๘}

๔.๒ **ปรัตถะ** ประโยชน์ผู้อื่น คือ การมุ่งสร้างที่พึงหรือความมั่นคงให้แก่คนอื่นทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ พระพุทธเจ้าทรงให้สร้างประโยชน์คนอื่นในภายหลังที่ประโยชน์ตนสำเร็จหรือมั่นคงดีแล้ว ซึ่งเป็นการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเราเพื่อไปช่วยเหลือสร้างประโยชน์สุขหรือเป็นที่พึงให้แก่คนอื่น ๆ ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก... เพื่ออนุเคราะห์... เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...^{๗๙}

๔.๓ **อุภยัตถะ** ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น คือ การได้รับประโยชน์ทั้งตัวเราและคนอื่นพร้อม ๆ กันทั้งสองฝ่าย เป็นการส่งเสริมเกื้อหนุนหรือบำเพ็ญโดยไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียเปรียบ ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า ภิกษุเมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ตน... ประโยชน์ของผู้อื่น... ประโยชน์ทั้ง ๒ อย่าง ก็ควรทำประโยชน์ตน... ประโยชน์ของผู้อื่น... ประโยชน์ทั้ง ๒ อย่างนั้นให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท^{๘๐}

^{๗๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๖/๘๔.

^{๗๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๔๖-๔๗.

^{๘๐} อ.ส.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๗๒/๑๖๕.

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า การสร้างประโยชน์ทั้ง ๓ นี้ ยังสามารถส่งผลในเชิงอุดมคติความเชื่อได้อีก ๓ มิติ คือ

๑. **ทฤษฎีหมักตลประโยชน์** คือ การดำเนินชีวิตที่จะต้องทำตัวอย่างไรจึงจะเกิดความสุขและไม่เกิดโทษในโลกปัจจุบัน จัดว่าเป็นขั้น อริศีลสิกขา

๒. **สัมปรายิกตลประโยชน์** คือ เป็นอุดมคติหรือความคาดหวังในผลของความดีของตนว่าจะทำให้ประสพความสุขในชาติหน้า จัดว่าเป็นขั้น อริจิตสิกขา

๓. **ปรมัตตประโยชน์** คือ ประโยชน์ขั้นสูงสุดที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลสบรรลุนิพพาน จัดว่าเป็นขั้น อริปัญญาสิกขา^{๔๐}

จากการพิจารณาผู้วิจัยพบว่า ระบบทรัพย์สินได้ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นอยู่หรือวิถีการดำเนินชีวิตตลอดถึงรูปแบบโครงสร้างของสังคม ในสังคมพุทธบริษัท พระพุทธเจ้าทรงใช้ระบบทรัพย์สินทั้ง ๒ ระบบ คือ ระบบทรัพย์สินส่วนตัว และระบบทรัพย์สินส่วนรวม ทำให้มิติสังคมพุทธบริษัทกลายเป็นสองสังคมที่มีรูปแบบโครงสร้างต่างกันแต่ก็ยังสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ กล่าวคือ สังคมอุบาสกอุบาสิกาและสังคมสงฆ์ได้เป็น ๒ สังคมที่ส่งผลเกื้อกูลและสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งยังเป็นหลักประกันความมั่นคงของพระสังฆธรรมอีกด้วย นอกจากนี้สังคมพุทธบริษัทยังเป็นสังคมที่สร้างความสุขได้ ๒ ระดับ, สร้างประโยชน์ได้ ๓ ส่วน ๓ มิติ ดังที่กล่าวมาเบื้องต้น

เมื่อหันกลับมามองแนวคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากทางสังคมของคาร์ล มาร์กซ์ ผู้วิจัยพบว่า สังคมของคาร์ล มาร์กซ์ เป็นสังคมที่มุ่งสลายระบบชนชั้น สลายระบบทุน สลายระบบกรรมสิทธิ์ส่วนตัว และมุ่งจัดตั้งสังคมที่ใช้ระบบทรัพย์สินส่วนกลางที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยมีรัฐกรรมาชีพเป็นตัวแทนในการบริหารจัดการหรือจัดสรรแบ่งปันผลผลิตให้แก่คนในสังคม สรุปโดยรวมแนวคิดสังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์ดังกล่าวเป็นสังคมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อความเท่าเทียมกันในเชิงวัตถุผลผลิตหรือในเชิงเศรษฐกิจเป็นสังคมระดับการงาน ระดับความเป็นอยู่ การครองชีพ ความรับผิดชอบและความสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับสังคม เป็นสังคมที่มุ่งพัฒนาสาธารณูปโภคหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งหมดนี้เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือ

^{๔๐} ที.ปา.ฎีกา (ไทย) ๑๖๐/๑๐๐.

ความทุกข์ยากที่เกิดจากปัจจัยการผลิตทางวัตถุ จึงกล่าวได้ว่า แนวคิดสังคมของคาร์ล มาร์กซ์ เป็นเพียงการสร้างสังคมที่อยู่ในระดับเบื้องต้นเท่านั้น คือ เป็นสังคมโลภียะหรือ สังคมฆราวาสซึ่งมีคุณสมบัติพื้นฐานเพียงสี่ ๕ เพื่อการแสวงหาโลภียะหรือสุขทางกาย อีกทั้งสังคมดังกล่าวยังสร้างประโยชน์ได้เพียงแค่ ๒ ส่วน คือ อัตตัตตะ ประโยชน์ตน หรือไม่ก็ ปรัตตะ ประโยชน์ผู้อื่น และปรากฏเพียง ๑ มิติ คือ ทัศนคติการแสวงหา การสร้าง ประโยชน์สุขในชาติปัจจุบันเท่านั้น

ดังนั้น ชุดของแนวคิดสังคมนิยมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาโดยเฉพาะในสังคม สงฆ์ จึงเป็นชุดแนวคิดสังคมนิยมที่ละเอียดและลึกซึ้งหรือรอบด้านกว่าคาร์ล มาร์กซ์ เป็นสังคมที่คาร์ล มาร์กซ์ ไม่อาจสร้างได้และไม่สามารถเข้าถึง ผู้วิจัยเห็นว่า คาร์ล มาร์กซ์ ในฐานะนักปฏิรูปสังคมที่เป็นคนสำคัญของโลกจะต้องอึ้งอัมตะใจและยอมแพ้กับปฏิรูป สังคมอย่างพระพุทธเจ้า เหตุเพราะว่า คาร์ล มาร์กซ์ ไม่สามารถสร้างสังคมแห่งผู้ขัดเกลา กิเลสที่มีศีลถึง ๒๒๗ ข้อได้ และไม่สามารถออกแบบสังคมที่สร้าง อุภยัตตะประโยชน์ คือ การสร้างประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นในเวลาเดียวกันได้, ไม่สามารถสร้างสังคม อุดมคติบุญนิยม คือ การสะสมบุญกุศลความดีที่จะส่งผลดีในสัมปรายภพชาติหน้า และ ปรมัตตะหรือโลกุตระ ซึ่งเป็นชาติสุดท้ายสูงสุดที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลส

๔.๓ การเปลี่ยนผ่านของสังคมสงฆ์สู่กรอบแนวคิดสังคมนิยม

สังคมพุทธบริษัทประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในส่วนของอุบาสก อุบาสิกา นั้นพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงสถานะอะไรมากนัก ดังจะเห็น ได้จาก กษัตริย์ พราหมณ์ ปุโรหิต ทหารอำมาตย์ที่ภายหลังหันมานับถือพระพุทธศาสนา ก็ยัง เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ ปุโรหิต ทหารอำมาตย์อยู่เช่นเดิม จึงกล่าวได้ว่า สังคมและการเมือง ในส่วนของอุบาสกอุบาสิกา นั้น พระองค์ทรงเปลี่ยนแปลงเฉพาะแนวคิดโดยทรงอาศัย พระธรรมเป็นแกนหลัก แต่สำหรับในส่วนสังคมและการเมืองของพระสงฆ์ คือ ภิกษุ และ ภิกษุณี พระองค์ได้ทรงทำการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการดำเนินชีวิต โดยทรงอาศัย ทั้งพระธรรมและทั้งพระวินัยเป็นธรรมนูญ ดังนั้น พระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่ง สำหรับการสร้างสังคมใหม่ คือ สังคมสงฆ์

สังคมสงฆ์เกิดขึ้นและตั้งอยู่บนเป้าหมายของแนวคิดใด ตรงกับแนวคิดหรือ ตัวอย่างทางสังคมและการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นหรือไม่ ซึ่งสภาพความจริงของสังคม

และการเมืองเดิมในขณะนั้นมีระบบการปกครองเพียงระบบเดียวเท่านั้น คือ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้จะมีนักวิชาการพยายามอธิบายว่ากษัตริย์แคว้นวัชชีเป็นระบบประชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย หรือคณาธิปไตยก็ตาม บุคคลอาจจะเคยเป็นนักบวช เป็นโจร เป็นแม่ทัพ เป็นลูกทาสี ทาสา เป็นมเหสีแต่เมื่อบุคคลเหล่านั้นขึ้นสู่อำนาจกษัตริย์ก็ต้องทำตัวเยี่ยงกษัตริย์อยู่วันยังค่ำ เหตุเพราะระบบโครงสร้างอำนาจหรือรูปแบบหน้าที่ได้ถูกกำหนดแบ่งแยกไว้ตายตัวแล้ว กล่าวคือ ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบบที่ทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับตัวบุคคลเพียงคนเดียว สังคมส่วนใหญ่จะต้องเคารพยำเกรงและสำนึกในพระคุณที่ได้พึ่งพาอาศัยในพระอัจฉริยภาพและปรีชาญาณของกษัตริย์พระองค์นั้น

ผู้วิจัยพบว่า ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะไม่มีทางปรากฏอยู่ในระบบสังคมนิยม เพราะระบบสังคมนิยมมีหลักการแนวคิดมุ่งกำจัดอภิสิทธิ์ชน และให้คุณค่าความสำคัญที่สังคมส่วนรวม สังคมสงฆ์ก็มีหลักการแนวคิดเป้าหมายเช่นนั้นเพียงแต่พัฒนาการของสังคมสงฆ์อาจทำให้ดูสับสน กล่าวคือ พุทธวิธีการสร้างสังคมสงฆ์ให้เกิดขึ้นทรงอาศัยการสืบเนื่องของกระแสแนวคิด ๒ กระแส ที่ส่งต่อกันเป็น ๒ ระยะ กล่าวคือ

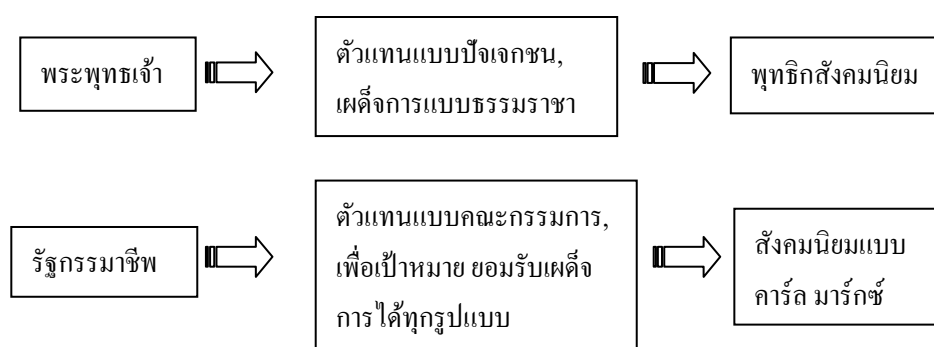
ระยะที่ ๑ หลังจากตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงอาศัยกรอบแนวคิดแบบระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ การอาศัยความสามารถหรือพลังศักยภาพส่วนตัวในฐานะผู้นำพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมของอำนาจทั้งหมด ทรงวางรูปแบบ วิธีการบริหารจัดการทรงกำหนดเป้าหมายทิศทางและบทบาทภาระหน้าที่ของสังคมสงฆ์ ทรงบัญญัติแก้ไขหรืออธิบายปรับปรุงพระธรรมวินัย ทั้งหมดเป็นความเด็ดขาดของการตัดสินใจหรือเป็นที่ยุติภายใต้อำนาจของพระองค์เพียงรูปเดียวในฐานะธรรมราชา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการปกครองในรูปแบบผู้นำปัจเจกชน เพียงแต่เป้าหมายหรือผลของการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์ส่วนรวม ซึ่งท่านพุทธทาสเองก็ยืนยันว่า พระพุทธเจ้ามีอุดมคติเป็นสังคมนิยม แต่วิธีปฏิบัติเป็นเผด็จการ...^{๔๒} การที่พระพุทธเจ้าทรงใช้อำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจพระทัยก็มีลักษณะเหมือนการใช้อำนาจเด็ดขาดของคณะรัฐกรรมาชีพที่กำหนดบทบัญญัติ ๑๐ ประการ^{๔๓} ซึ่งเป็นวิธีการที่ต้องทำและต้องเด็ดขาดจึงจะเปลี่ยนแปลงไปสู่

^{๔๒} พุทธทาสภิกขุ, **ธัมมิกสังคมนิยม**, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐-๓๓, ๑๐๒, ๑๔๔.

^{๔๓} Karl Marx and Frederick Engels, **Selected Works, Vol.1**, pp. 126-127. และ คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริค เองเงิลส์, **คำประกาศแห่งความเสมอภาค**, หน้า ๗๐-๗๑.

สังคมใหม่ได้ ดังนั้น เสด็จการคณะรัฐกรรมาชีพ ก็คือ เสด็จการพระพุทธเจ้า เพียงแต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงใช้รูปแบบของคณะกรรมการ

ดังนั้น การเริ่มต้นเกิดขึ้นของสังคมสงฆ์จึงดูเหมือนเป็นการเกิดขึ้นจากมดลูกของสังคมเก่าที่ค่อย ๆ พัฒนาเจริญเติบโตและแยกตัวออกห่างในที่สุด เป็นที่ชัดเจนว่าพระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายเพื่อรับใช้และพิทักษ์ผลประโยชน์ของสังคมสงฆ์ส่วนรวม มิใช่กระทำเพื่อพระองค์เอง เพียงแต่ว่าในระยะเบื้องต้น พระองค์จำเป็นต้องกล่าวหาญเด็ดเดี่ยวหรือยอมเสียสละตนเพื่อให้เกิดการก่อรูปของสังคมใหม่ แต่ในที่สุดพระองค์ก็ทรงเปลี่ยนถ่ายหรือส่งต่อภาระหน้าที่ทั้งหมดให้เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของสังคมสงฆ์ทั้งหมด

ตัวอย่าง : พัฒนาการของแนวคิดสังคมนิยม

ระยะที่ ๒ ในช่วงปลายปริณิพพาน เมื่อระบบรูปแบบแห่งพระธรรมวินัยที่ปฏิบัติในระยะที่ ๑ ได้ลงตัวสมบูรณ์พร้อมแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงสถานะบทบาทอำนาจของพระองค์ทั้งหมดให้แก่สงฆ์ โดยไม่ได้ทรงตั้งทายาทหรือไม่ได้ให้สังคมสงฆ์มาอิงอาศัยคิดยึดในตัวปัจเจกชนหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทรงมอบให้สังคมสงฆ์มีสิทธิ์มีอำนาจที่ขึ้นต่อกันและกันเองภายใต้กรอบพระธรรมวินัยที่ได้ทรงวางเอาไว้แล้วเป็นธรรมเนียม ดังนั้นแนวคิดสังคมนิยมจึงได้ปรากฏชัดเจนเมื่อสังคมสงฆ์ได้หลุดออกจากกรงเงาของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ สังคมสงฆ์ไม่ปรากฏมีปัจเจกบุคคลที่จะเข้ามาปกครองชี้นำ หรือแอบอ้างนำไปบิดเบือนเพื่อรับใช้ผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มตน สังคมสงฆ์จึงดำรงอยู่ได้ด้วยการอาศัยสถานะความเป็นสังคมหนึ่งเดียวที่ปฏิบัติเสมอเหมือนกันหมด เมื่อสงฆ์ทุกรูปมีส่วนร่วมและภาระหน้าที่ในกิจกรรมของสังคมสงฆ์ ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมจึงได้กลายมาเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว และทั้งยังเป็นสังคมที่ปราศจากการขูดรีดเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันและปราศจากชนชั้นวรรณะ ท้ายที่สุดสังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมที่มี

แต่การบริหารที่ไม่มีรัฐหรือผู้นำชนชั้นบุคคลเข้ามาปกครองครอบงำและสร้างความอึดอัด
ตึงเครียด เมื่อผลลัพธ์สุดท้ายของสังคมสงฆ์ปรากฏเป็นเช่นนี้ จึงไม่อาจที่จะพูดเป็นอย่างอื่น
ได้นอกจากการยืนยันว่า สังคมสงฆ์เกิดจากหลักการหรือกรอบแนวคิดของสังคมนิยมโดยแท้

๔.๗.๑ รูปแบบสังคมนิยมของสังคมสงฆ์

หลักการหรือเป้าหมายของสังคมนิยมตามแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ กล่าวโดย
สรุปก็คือ การมุ่งให้ความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมเป็นหลัก ซึ่งได้นำไปสู่ยุทธวิธีต่าง ๆ
ได้แก่ การมีระบบอำนาจรัฐกรรมาชีพเป็นของตนเอง ซึ่งมีอำนาจเด็ดขาดและจะไม่มีอำนาจ
อื่นใดอยู่เหนืออำนาจรัฐ, การใช้ระบบกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนกลางที่ทุกคนเป็นเจ้าของ
ร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างโอกาสแห่งสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคต่อกันและกัน, การมี
อุดมการณ์เพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม, และการสร้างสังคมที่ปราศจากรัฐ โดยยังคง
เหลือไว้แต่การบริหารจัดการ จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิด
และหลักปฏิบัติของสังคมสงฆ์ ผู้วิจัยพบว่าสังคมสงฆ์เป็นรูปแบบสังคมนิยมที่มีเอกลักษณ์
เฉพาะตน ดังนี้

๔.๗.๑.๑ ระบบอำนาจการปกครอง

สังคมสงฆ์เป็นไปตามระบบอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดของพระธรรมวินัย ซึ่งเป็น
ระบบกลไกในเชิงกติกากฎหรือการบริหารจัดการทางสังคม แม้จะพบว่าในระยะแรกเริ่มสังคม
สงฆ์ยังต้องอาศัยอยู่ภายใต้พระบัญชาของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ทรงเป็นผู้นำปัจเจกชนใน
ฐานะธรรมราชาแบบอิตาเลียน^{๔๔} แต่ในระยะสุดท้ายพระองค์ได้ยึดแนวคิดธรรมาธิปไตยที่
กำหนดให้ระบบ องค์กร สถาบัน บุคคล หรือเงื่อนไขต่าง ๆ จะต้องเป็นไปสอดคล้องกับหลัก
พระธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติไว้เท่านั้น^{๔๕} โดยหลักการแล้วพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้สงฆ์
ยกเลิกสิกขาบทดังจะเห็นได้จากพระดำรัสที่ว่า ...อุปเสนะดีแล้ว ๆ สงฆ์ไม่บัญญัติสิ่งที่เรา
ไม่ได้บัญญัติ และไม่พึงเพิกถอนสิ่งที่เราบัญญัติไว้ พึงสมาทานประพฤติในสิกขาบทตามที่
เราบัญญัติไว้^{๔๖} แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้เงื่อนไขความจำเป็นของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

^{๔๔} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓,
(กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^{๔๕} วิ.ม. (ไทย) ๒/๕๖๕/๕๑.

พระองค์ทรงเปิดโอกาสให้สงฆ์ได้ฝึกฝนสิกขาบทเล็กน้อย ดังที่ทรงตรัสว่า อานนท์... ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็น ศาสดาของเธอทั้งหลาย... (แต่ถึงกระนั้น) ถ้าหากสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยก็ ถอนได้^{๘๖} โดยรวมเราจะเห็นว่าในสังคมสงฆ์นั้น พระธรรมวินัย คือ หัวใจสำคัญสูงสุดดุจดัง พระศาสดา พระองค์มิได้แต่งตั้งใครเป็นศาสดาแทนพระองค์หรือมิได้มอบอำนาจการ ปกครองไว้ที่พระอรหันต์สาวกรูปใดรูปหนึ่ง แม้ว่าพระอรหันต์นั้นจะมีคุณสมบัติสติปัญญา ความสามารถก็ตาม ดังเช่นพระคำรัสที่ตรัสว่า เทวทัต แม้แต่สารีบุตรและโมคคัลลานะเรายัง ไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้ เราจะมอบภิกษุสงฆ์ให้เธอซึ่งเป็นคนต่ำช้า บริโศกปัจจัยจุกกลืนน้ำลาย ได้อย่างไรเล่า^{๘๗} ผู้วิจัยเห็นว่าจากพุทธพจน์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าไม่ ประสงค์ที่จะให้ใครมาทำหน้าที่หรือสถานะต่อจากพระองค์ แม้จะปรากฏว่ามีภิกษุที่มี คุณสมบัติที่ดีที่สุดในขณะนั้นก็ตาม

ผู้วิจัยพบว่า พระธรรมวินัยหรือธรรมาธิปไตยไม่อาจปรากฏได้ถ้าไม่ผ่านโครงสร้าง ระบบใดระบบหนึ่ง ระบบโครงสร้างหรือกรอบแนวคิดที่ถูกนำมารองรับธรรมาธิปไตยนั้น ได้แก่ กรอบแนวคิดของระบบสังคมนิยม เพราะจากหลักฐานข้างต้นเป็นที่ชัดเจนว่าพระองค์ มุ่งสร้างความเป็นสังคมหมู่หรือความเป็นสังคมนิยมที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน พระองค์ทรง ยกฐานะอำนาจความเป็นใหญ่ทั้งหมดให้แก่สงฆ์หรือให้สงฆ์กระทำหน้าที่ปกครองตนเอง ดังนั้น ในเชิงกายภาพแล้ว สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมที่ไม่ปรากฏตัวบุคคล กล่าวคือ ไม่ได้ขึ้น ต่อพระอรหันต์รูปใดรูปหนึ่ง และทั้งยังไม่ได้อยู่ใต้อำนาจการชี้นำของปัจเจกชนใด กล่าวอีก นัยยะหนึ่ง พระพุทธเจ้าไม่ทรงกำหนดทายาทหรือแต่งตั้งผู้สืบทอดอำนาจต่อจากพระองค์ เป็นประเด็นว่า พระองค์ทรงหลีกเลี่ยงที่จะฝากสังคมไว้กับศักยภาพของตัวปัจเจกบุคคล เพราะในระยะยาวตัวปัจเจกบุคคลย่อมมีโอกาสพลัดพลาดทำเสียทีหรือน้อมนำเบี่ยงเบน ศรัทธาของกลุ่มคณะไปปรับใช้อำนาจทางการเมืองได้ อีกทั้งยังทรงไม่ต้องการให้สงฆ์มี ภาวลักษณะของความเป็นอภิสิทธิ์ชนขุนนาง ที่ไม่เกี่ยวข้องกับหมู่คณะในสังคมและไม่ ทำงานหรือเหินห่างจากชาวบ้าน สังคมจึงเป็นสังคมที่ไม่ได้ขึ้นต่อพระอรหันต์รูปใดรูปหนึ่ง หรือไม่ได้อยู่ใต้อำนาจการปกครองชี้นำของสงฆ์ที่เป็นปัจเจกชนใด

^{๘๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔-๑๖๕.

^{๘๗} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๖/๑๘๑.

แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นผู้นำสังคมสงฆ์ในเชิงปัจเจกชนนี้ก็ยังเป็นข้อสงสัยหรือถกเถียงกันได้ไม่เป็นที่ยุติเสียทีเดียว เพราะโดยธรรมชาติแม้แต่สังคมสัตว์เครื่องจรรณาก็ไม่เคยว่างเว้นจากผู้นำเจ้าฝูง^{๔๘} ดังนั้น ถ้าจะกล่าวว่าสังคมมนุษย์หรือสังคมสงฆ์ไม่มีผู้นำเสียเลยก็ดูจะฝืนความรู้สึกอยู่บ้าง เพราะในอีกมิติหนึ่งก็จะพบว่า ในสังคมสงฆ์มีพระเถระหรือพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ที่มีพรรษา ๑๐ และทรงธรรมทรงวินัยปรากฏอยู่ในสังคม และเถระนี้เองได้กลายเป็นเสาหลักสำคัญหรือผู้นำในทางจิตวิญญาณ ดังจะเห็นได้จากพระดำรัสที่ทรงตรัสถึงความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม ๕ ประการ ซึ่งมีข้อหนึ่งที่ระบุถึงความสำคัญของพระเถระไว้ว่า ภิกษุเป็นเถระ ไม่มกมาก ไม่ย่อหย่อน หมดฐะในโอกกมนธรรม เป็นผู้นำในปวิเวกปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง หมู่คนรุ่นหลังพากันตามอย่างภิกษุเถระเหล่านั้น... นี่เป็นธรรมประการที่ ๔ ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสัทธรรม^{๔๙} ดังนั้น ถ้ามองในมิติของการยอมรับสถานะในทางสังคม พระเถระก็จัดได้ว่าเป็นผู้นำของสังคมสงฆ์ได้เช่นเดียวกัน ถ้าสรุปเพื่อการประนีประนอม ก็อาจกล่าวได้ว่า ตำแหน่งอำนาจหน้าที่ซึ่งเป็นที่ยอมรับและเคารพนับถือเชื่อฟังของหมู่สงฆ์ ก็คือ พระเถระหรือพระมหาเถระนั่นเองซึ่งเป็นตำแหน่งในเชิงความสัมพันธ์ทางสังคม

ในส่วนของระบบอุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร สัททวิhariวัตร และอันเตวาลิกวัตร^{๕๐} และตัวแทนสงฆ์ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินหรือลงโทษก็ยังมิใช่ฐานะตำแหน่งผู้นำสูงสุดในการปกครอง เพราะตัวระบบหรือท่านเหล่านั้นมิได้เข้าไปกำหนดหรือแก้ไขพระธรรมวินัย ท่านเหล่านั้นเป็นได้เพียงผู้อำนวยประโยชน์สุข คือ การอบรมสั่งสอนหรือปกป้องดูแลรักษา ดังนั้น สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมนิยมในลักษณะของความเท่าเทียมกันในแนวนอนหรือแนวราบ ซึ่งพิเศษแตกต่างไปจากสังคมเดิมที่เป็นอยู่ เพราะเป็นสังคมที่แยกตัวออกจากรัฐ และสร้างระเบียบสังคมใหม่ขึ้นเพื่อปฏิบัติกันเอง^{๕๑}

^{๔๘} เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคเจ้าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน, อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๐/๑๑๕.

^{๔๙} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๖/๒๕๖-๒๕๗.

^{๕๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๖-๗๕/๘๒-๑๑๖.

^{๕๑} ชัยอนันต์ สมุทรวนิช, ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย, (กรุงเทพฯ: ดวงดีการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๘.

๔.๓.๑.๒ ลิทธิเสรีภาพ

แนวคิดสิทธิและเสรีภาพของสังคมนิยมได้ยึดหลักการที่ว่า สังคมประเทศชาติหรือผลประโยชน์ของสังคมต้องมาก่อนและสำคัญกว่าสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล สิทธิเสรีภาพต้องอยู่ในกรอบที่สอดคล้องกับเป้าหมายของสังคมนิยมเท่านั้น ภาวะความเป็นปัจเจกภาวะ(individuality) จะสำคัญอยู่เหนือสังคมภาวะ(social being) ไม่ได้ รัฐสามารถละเมิดสิทธิเสรีภาพได้เพื่อให้ได้มาซึ่งความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน เพราะความยุติธรรมและความเสมอภาคเท่าเทียมคือเป้าหมายสูงสุด เมื่อจัดทรัพยากรส่วนตัวให้เป็นส่วนกลางแล้วทุกคนย่อมจะมีโอกาสที่จะทำมาหากินเสมอกัน และสิทธิเสรีภาพที่แท้จริงของสังคมนิยมก็จะปรากฏเมื่อผลผลิตมีมากมายล้นเหลือ เพราะสิทธิเสรีภาพของสังคมนิยม คือชีวิตที่ปลอดโปร่งเบาสบายไม่ต้องกังวลในเรื่องปัจจัยสี่ ได้มีเวลาพอสำหรับการแสวงหาสิ่งที่ดีเลิศ สิ่งที่มีคุณค่า สุขุมที่มนุษย์พึงเข้าถึงได้^{๕๒}

สังคมนิยมในสังคมสงฆ์ได้ปรากฏการณ์สิทธิเสรีภาพในมิติของสังคมภาวะ(social being) ซึ่งไม่ใช่เสรีภาพอิสระในเชิงปัจเจกภาวะ(individuality) เสรีภาพในสังคมสงฆ์เป็นเสรีภาพที่ต้องมีความรับผิดชอบหรืออยู่ในขอบเขตจำกัด เพื่อให้ทุกคนได้มีพื้นที่แห่งเสรีภาพหากบุคคลใช้เสรีภาพที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ในที่สุดสังคมนั้นก็จะไม่มีเสรีภาพหลงเหลืออยู่เลย^{๕๓} ดังนั้น พระวินัยจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ทุกคนไม่ทำลายสิทธิเสรีภาพของกันและกัน ถ้าไม่มีพระวินัย เสรีภาพก็จะกลายเป็นเสรีภาพอิสระปัจเจกชนที่มีใครยาวสาวได้สาวเอาซึ่งไม่ต่างไปจากเจ้าทาสที่มีเสรีภาพเหนือคนอื่น ๆ ในขณะที่คนอื่น ๆ กลับไร้เสรีภาพและจะเกิดความแตกต่างทางฐานะของสังคม

ผู้วิจัยจึงพบว่า เพื่อรักษาสังคมส่วนรวมให้ดำรงอยู่ได้ สังคมสงฆ์จึงมีสิทธิเสรีภาพอย่างมีขอบเขตและความรับผิดชอบ โดยให้ความสำคัญต่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว สังคมสงฆ์จึงมีการกระจายเสรีภาพในเชิงสังคมที่ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสังคมในมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้เมื่อสังคมส่วนรวมอยู่ได้มั่นคงปลอดภัยสงฆ์ที่เป็นปัจเจกชนก็ย่อมพลอยได้ประโยชน์ คือ การดำรงอยู่ได้มั่นคงปลอดภัยเหมือนกัน

^{๕๒} สมภาร พรหมทา, **ปรัชญาสังคมและการเมือง**, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖, ๖๘-๗๒, ๗๕-๘๐, ๑๐๑-๑๐๓, ๑๓๐-๑๓๑.

^{๕๓} ประยงค์ สุวรรณบุพผา, **รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก - ตะวันตก**, หน้า ๓๓๘.

๔.๗.๑.๓ ความเสมอภาคเท่าเทียม

สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่พระพุทธองค์จัดตั้งขึ้น โดยทรงมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคม^{๕๔} สังคมสงฆ์จึงปรากฏเป็นสังคมต้นแบบแห่งความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งในด้านสิทธิและโอกาส กล่าวคือ

๑. ความเสมอภาคทางด้านวัตถุ สังคมสงฆ์มีความเท่าเทียมกันในด้านวัตถุ คือปัจจัย ๔ ซึ่งทุกคนก่อนที่จะบวชและหลังบวชจะต้องสละทรัพย์สินเงินทอง^{๕๕} หรือต้องสละกรรมสิทธิ์ส่วนเกินให้ตกเป็นของสงฆ์ส่วนรวม นอกจากนี้ยังมีวิธีแห่งการใช้สอยปัจจัย ๔ ที่มีลักษณะเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นอาหารที่จะต้องได้มาด้วยการบิณฑบาตขอคำข้าว^{๕๖} ซึ่งจัดว่าเป็นวิธีการอันแยบยลในการที่จะให้พระสงฆ์สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้โดยไม่ตกเป็นลูกจ้างสังกัดหรือเป็นลูกน้องบริวารของใครคนใดคนหนึ่ง, เครื่องนุ่งห่มจะต้องใช้ผ้าบังสุกุลไม่เกิน ๓ ผืน^{๕๗}, ที่อยู่อาศัยหรือเสนาสนะจะต้องไม่มีการผูกขาด กล่าวคือ ให้มีการใช้ร่วมกันและห้ามแจกแบ่งปันเป็นของส่วนตัว^{๕๘} และยารักษาโรค ที่ใช้ขาดองด้วยน้ำมูลรเนา^{๕๙}

๒. ความเสมอภาคทางด้านจิตใจ พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดหลักปฏิบัติต่อความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ การอุปสมบท เป็นบทพิสูจน์เริ่มต้นของความเสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคมสงฆ์ เพราะคนที่มาบวชไม่ว่าจะมาจากวรรณะไหน มีสกุลสูงต่ำ หรือมีพื้นเพแตกต่างกันอย่างไร เมื่อเข้ามาบวชแล้วจะต้องปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การให้โกนผมทิ้งหรืออย่าพึงไว้ผมยาว จะไว้ได้เพียง ๒ เดือนหรือ ๒ นิ้ว^{๖๐} ซึ่งผม

^{๕๔} โสภณ ศรีกฤษดาพร, ความคิดเรื่องมนุษย์ในพุทธปรัชญา, (กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘๗.

^{๕๕} ที.สี (ไทย) ๕/๑๕๔/๖๕-๖๗, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๔/๑๕-๒๒.

^{๕๖} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๓๒/๓๕๐.

^{๕๗} วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๖๒/๑๒๘.

^{๕๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หลักสูตรนักรธรรมชั้นโท, หน้า ๑๔๓-๑๔๖.

^{๕๙} ม.ม.อ. ๑/๑๕๑/๓๕๗, ม.ม.ฎีกา ๑/๒๓/๒๑๓, สารตุฎ.ฎีกา ๒/๒๕๐/๓๕๓, สารตุฎ.ฎีกา ๒/๒๕๐/๓๕๓, ม.ม.อ. ๑/๑๕๑/๓๕๗, ม.ม.ฎีกา ๑/๒๓/๒๑๓, สารตุฎ.ฎีกา ๒/๒๕๐/๓๕๓.

^{๖๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หลักสูตรนักรธรรมชั้นโท, หน้า ๓-๔.

คือ สัญลักษณ์ชฎามงกุฏของกษัตริย์และพราหมณ์ เป็นต้น, ระบบพรรษา ที่บัญญัติให้สังคม
สงฆ์กระทำการกราบไหว้ การลูกรับ อัญชลีกรรม สามิจิกรรม อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ
บิณฑบาตอันเลิศตามลำดับพรรษา^{๑๑๑}, ความเสมอภาคในเพศวิถี สตรีในสังคมเดิมตกอยู่ใน
ฐานะเป็นพันธะของครอบครัว เป็นผู้เกิดมาเพื่อทำความขายน้แก่พ่อแม่ฝ่ายเดียว เป็นผู้ที่
จะนำไปประมุขขายในตลาดวิวาท์เท่านั้น^{๑๑๒} ถ้าผู้ใดชอบใจก็ตกลงราคากันนำไปเป็นภรรยา
หญิงที่สามีตายจะต้องเผาตัวตายไปกับสามี^{๑๑๓} สถานะของของผู้หญิงจึงมีค่าเพียงวัตถุสิ่งของ
ที่ไม่มีสิทธิเสรีภาพหรือโอกาสใด ๆ ดังนั้น การที่สตรีสามารถเป็นบัณฑิตหรือบวชเป็น
ภิกษุณีและมีศักยภาพในการบรรลุหัตผลได้^{๑๑๔} จึงเป็นการปลดปล่อยสถานภาพเพื่อความ
เสมอภาคเท่าเทียมกันทางเพศวิถีโดยแท้ ซึ่งเป็นความเสมอภาคในด้านสิทธิและโอกาส ซึ่งก็
สอดคล้องกับแนวคิดของการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันของคาร์ล มาร์กซทั้งในด้าน
กายภาพ คือ ปัจจัย ๔ และด้านจิตใจ คือ ความรู้สึกปลอดภัย มิเกลรติ มีศักดิ์ศรีของความเป็น
มนุษย์^{๑๑๕}

ผู้วิจัยเห็นว่า ยุทธวิธีดังกล่าวในสังคมสงฆ์ล้วนเป็นการส่งผลให้เกิดความเสมอ
ภาคเท่าเทียมกันในเชิงสังคมและการเมืองอย่างชัดเจน คือ เป็นไปในทิศทางเพื่อการสลาย
กฎเกณฑ์ของความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นวรรณะ ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจโดยง่าย ก็คือ สังคมสงฆ์
เป็นสังคมที่พระพุทธเจ้าได้กระทำให้คนมั่งมีกับคนยากจน คนดีกับคนเลว คนฉลาดกับคน
โง่ คนชั้นสูงกับคนชั้นต่ำให้ได้มาปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีความแตกต่างกันซึ่งก็
สอดคล้องกับแนวคิดรัฐสังคมนิยมของ ดร.อัมเบดการ์ที่ว่า เพื่อการกระจายความร่ำรวยและ
ทรัพย์สินอย่างเสมอภาคและเป็นการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของชนชั้นต่ำ รัฐจึงควร
เป็นเจ้าของที่ดิน โรงงานอุตสาหกรรมและประกันภัยทั้งหมด^{๑๑๖} รัฐต้องละเมิดสิทธิเสรีภาพ
ปัจเจกบุคคลได้^{๑๑๗} เพื่อความเสมอภาคแบบแนวราบหรือแบบสัดส่วน

^{๑๑๑} วิ.ฐ. (ไทย) ๗/๓๑๑/๑๒๕ - ๑๒๖.

^{๑๑๒} ปัญญานันทะภิกขุ, ทางสายกลาง, (พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๑), หน้า ๒๔๖.

^{๑๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

^{๑๑๔} วิ.ฐ. (ไทย) ๗/๔๐๒/๓๑๖.

^{๑๑๕} สมภาร พรหมทา, ปรัชญาสังคมและการเมือง, หน้า ๑๑๑-๑๑๖, ๑๔๕-๑๕๓.

^{๑๑๖} บัญชา สำเร็จกิจ, “บทบาท ดร.บี อาร์ อัมเบดการ์ในการยกฐานะอินเดีย”, หน้า ๑๒๘-๑๓๐.

^{๑๑๗} สมภาร พรหมทา, ปรัชญาสังคมและการเมือง, หน้า ๕๖, ๑๐๑-๑๐๓, ๑๓๑.

ผู้วิจัยขอยอมรับว่า รูปแบบวิธีการที่จะทำให้สังคมมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันนั้นเป็นอุดมคติที่กระทำได้ยากมาก เพราะเป็นการปรับฐานเศรษฐกิจและจิตของแต่ละบุคคลให้เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกันหมด ซึ่งไม่ใช่ความเท่ากันในแบบตัวเลข (numerical equality) แต่เป็นความเท่าเทียมในแบบสัดส่วน (proportional equality)^{๑๙๘} ที่หมายถึงโอกาสและการดำรงชีพ นั่นหมายความว่า ระบบจะต้องให้หลักประกันต่อความรู้สึกว่าจะไม่ขาดแคลนและมีความมั่นคงในชีวิต ซึ่งเป็นโจทย์ที่ใหญ่มากในการที่จะต้องให้หลักประกันหรือให้คำตอบว่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคจะมีมากเพียงพอ ดังนั้น หัวใจสำคัญของระบบที่จะสร้างความเสมอภาคในสังคมได้จริง ก็คือ **หลักศีลสามัญญตา** การยึดมั่นปฏิบัติศีลอย่างเสมอภาคกัน^{๑๙๙} และ**หลักทิวสามัญญตา** การยึดมั่นในแนวคิดอุดมการณ์ของสังคมร่วมกัน^{๒๐๐} เพราะโดยพื้นฐานการก่อตั้งความเสมอภาคอย่างสมบูรณ์ ก็คือ การบรรลุถึงรูปแบบของความเป็นสังคมหนึ่งเดียว^{๒๐๑}

ดังนั้น การที่พระพุทธเจ้าทรงวางกรอบให้ทรัพย์สินส่วนเกินตกเป็นของส่วนรวม จึงเป็นการป้องกันมิให้ทรัพย์สินนั้นกลายมาเป็นเชื้อต้นทุนในการสร้างฐานอำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง หรือป้องกันมิให้นำกรรมสิทธิ์นั้นเป็นเครื่องมือที่ใช้ขูดรีดหรือบีบบังคับคนอื่น เพราะทุนหรือทรัพย์สินส่วนตัวเป็นเหตุนำซึ่งอำนาจการผูกขาดทางเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดกลุ่มอภิสิทธิ์ชนชั้นที่เอารัดเอาเปรียบและไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ทุนยังบดบังหรือลดคุณค่าของเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและยังสร้างแนวคิดอคติในสังคม^{๒๐๒} สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งการใช้ทรัพย์สินส่วนรวมร่วมกัน โดยที่สงฆ์ทุกรูปต่างก็มีสิทธิและ

^{๑๙๘} สุชาช อัสวพันธุ์ธนกุล, “ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔-๒๐.

^{๑๙๙} พระมหาวิโรจน์ ปกสุตโร (วิชัย), “การศึกษาเรื่องสังคมสงฆ์ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๕.

^{๒๐๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), นิติศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ:มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๘๑.

^{๒๐๑} นริมาน อาอีตบ, สังคมนิยม และความเสมอภาค, แสงมะณี ประพันธ์ (แปล), (มอสโค สหภาพโซเวียต : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ค.ศ. ๑๙๘๓), หน้า ๓๘๓ - ๓๘๔.

^{๒๐๒} อคติ ๔ คือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก, โทษาคติ ลำเอียงเพราะโกรธ, โมหาคติ ลำเอียงเพราะเขลา, ภัยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗-๑๘/ ๒๕-๓๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๐๓.

โอกาสในฐานะความเป็นเจ้าของ ทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งการสร้างความกลมเกลียว ความเกื้อกูลต่อกันที่ถ้อยอาศัยกัน และเคารพในสิทธิเสรีภาพของกันและกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ เพราะฐานะชาติตระกูล

๔.๗.๑.๔ การจัดสรรแบ่งปันทรัพย์สินของสงฆ์

ตามแนวคิดของสังคมนิยม ความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเรื่องผลผลิตเศรษฐกิจ เป็นเรื่องสำคัญพื้นฐาน เพราะสิ่งที่สังคมนิยมต่อต้านไม่ใช่เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีในการผลิต แต่เป็นการต่อต้านกลุ่มชนชั้นอำนาจที่ครอบครองผลผลิตอย่างไม่เป็นธรรม กล่าวโดยรวมคือ อำนาจ กรรมสิทธิ์ ผลประโยชน์ตกอยู่กับคนส่วนน้อย แต่คนส่วนใหญ่กลับถูกละเลยทอดทิ้ง เสียสิทธิ เสียโอกาสหรือไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ เลย จึงเป็นที่มาของแนวคิดสังคมนิยมที่ต้องมุ่งจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์กันเสียใหม่ เพื่อให้กระจายผลประโยชน์ออกไปอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันมากที่สุด เพื่อพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพหรือผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ไว้ ผลประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนรวมและผลประโยชน์ของประชาชนจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยพื้นฐาน^{๑๑๓} จากแนวคิดเหล่านี้จึงเป็นที่มาของการจัดระบบกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินให้ตกเป็นของส่วนกลางที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน และจัดระบบโครงสร้างเครื่องมือปัจจัยการผลิตหรือแรงงานให้ถูกใช้ไปเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม^{๑๑๔} ทุกคนในสังคมจะได้รับผลตอบแทนตามความสามารถและความจำเป็น และจะทำให้ผู้ใช้แรงงานได้ใช้เวลาทำการผลิตน้อยลง แต่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น^{๑๑๕}

ในสังคมสงฆ์ก็มีระบบการจัดการทรัพย์สินส่วนกลางที่เรียกว่าของสงฆ์ และอุดมคติแห่งสังฆทานที่เป็นไปเพื่อสังคมส่วนใหญ่ สังฆทาน ก็คือ ทานที่ถวายแก่สงฆ์ทั้งหมด ซึ่งเป็นอุดมคติของการน้อมนำเอาวัตถุทานหรือทรัพย์สินทั้งหมดให้ตกเป็นของสงฆ์ส่วนรวม ซึ่งก็ได้อิงอาศัยภาพลักษณ์ของความเป็นหมู่คณะ ดังพุทธดำรัสที่ตรัสว่า

^{๑๑๓} Karl Marx and Frederick Engels, *Selected Works*, Vol.1, pp. 126-127. และ คาร์ล มาร์กซ, เฟรเดอริค เองเงิลส์, *คำประกาศแห่งความเสมอภาค*, หน้า ๗๐-๗๑.

^{๑๑๔} อรรถย ปิ่นเกตุมนี, *ความคิดทฤษฎี: ระบอบสังคมนิยม*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.firelamtung.com/modules.php?op=modload&name=70&mode=thread&order=0&thold=0>
[๒ มกราคม ๕๖]

^{๑๑๕} พันเอก(พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์, *สังคมวิทยาศาสนา*, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓๓.

ทักษิณาทันถายในสงฆ์นั้นมีผลมาก มีอานิสงส์นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้^{๑๑๖} กล่าวคือ สังฆทานในเชิงสังคมที่ไม่ใช่ตัวบุคคลนั้นย่อมได้บุญมาก เพราะเป็นการเสียสละเพื่อเห็นแก่ส่วนรวม เคารพส่วนรวม ดังนั้น ระบบทรัพย์สินของสงฆ์หรืออุคคคติแห่งสังฆทานจึงเกิดขึ้นบนฐานแนวคิดสังคมนิยมโดยแท้ ซึ่งก็เหมือนกับการยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์ส่วนตัว เพราะผลที่ตามมาได้สะท้อนให้เห็นความเป็นเจ้าของร่วมกัน การที่สงฆ์ทุกรูปเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ช่วยกันสร้าง ช่วยกันปฏิบัติหรือช่วยกันดูแลรักษานั้นเป็นระบบโครงสร้างเศรษฐกิจของสังคมหนึ่งเดียว เป็นระบบการจัดการทรัพย์สินแบบเป็นก้อน ๆ เดียวทั้งสังคม คล้าย ๆ กับหลักการของสหกรณ์ที่ไม่มีการแข่งขันและเป็นระบบ เผด็จการโดยธรรมซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ใครได้กอบโกย และที่สำคัญยังช่วยลดกิเลสตัดหน้าความโลภ ความเกลียดชัง ทำให้จิตว่างหรือมีอิสรภาพความสุขในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

ผู้วิจัยพบว่า ถ้าวางในรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของสังฆมสงฆ์ เราก็จะพบว่า สังฆมสงฆ์เป็นสังฆมที่เริ่มต้นด้วยการสละทรัพย์สินส่วนตัวซึ่งเป็นการนับหนึ่งเท่ากันหมด กล่าวคือ ก่อนที่จะบวชต้องสละฐานะ ยศ ตำแหน่งหน้าที่ ความเป็นเครือญาติ วงศ์ตระกูล และทรัพย์สินสมบัติส่วนตัวทิ้งให้หมด^{๑๑๗} ไม่มีครอบครัวหรือต้องสละบ้านเรือน ออกมาบวช มาเป็นผู้ไม่มีเรือน เป็นอนาคาริก^{๑๑๘} และฝากชีวิตที่เหลือไว้กับสังฆมสงฆ์ ส่วนรวมที่มีการใช้สอยปัจจัย ๔ เพียงเล็กน้อย มีอัฐบริวาร ๘ อย่าง^{๑๑๙} และอาศัยการบิณฑบาตเลี้ยงชีพ เป็นต้น ซึ่งก็เพียงพอต่อความต้องการของชีวิตและการใช้สอยเท่าที่จำเป็น ส่วนทรัพย์สินส่วนเกินที่ได้มาในภายหลังไม่ว่าจะเป็นลูกหนี้หรือครุภัณฑ์^{๑๒๐} ก็ต้องสละเข้าไว้เป็นของกองกลางเพื่อให้สงฆ์รูปอื่นมีโอกาสได้ใช้สอยร่วมกัน ดังนั้น การใช้สอย

^{๑๑๖} การถวายนานในสงฆ์ ๗ ประการ คือ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข, ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย, ในภิกษุสงฆ์, ในภิกษุณีสงฆ์, ขอตัวแทนจากภิกษุและภิกษุณี, ขอตัวแทนจากภิกษุ, ขอตัวแทนจากภิกษุณี, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๘๐/๔๒๕-๔๓๐, พ.ว. (ไทย) ๒๖/๓๕๓/๘๘.

^{๑๑๗} ที.ที (ไทย) ๕/๑๕๔/๖๕-๖๗, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๔/๑๕-๒๒.

^{๑๑๘} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ๔๕ พรรษาของพระพุทธเจ้า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒-๓., พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), สอนนาค - สอนชาติ : ชีวิตพระ - ชีวิตชาวพุทธ, (กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๔-๕.

^{๑๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^{๑๒๐} วิ.มหา (ไทย) ๑/๑๕๕/๑๘๑, วิ.ม (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๕, และ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หลักสูตรนักธรรมชั้นโท, หน้า ๑๔๒-๑๔๔.

ปัจจัย ๔ ของสังคมสงฆ์เป็นการใช้ทรัพยากรเพียงเล็กน้อยจากสังคม เพื่อการยังชีพและเพื่อให้มีส่วนที่เหลือทิ้งไว้แก่ส่วนรวม เป็นการไม่เอาเปรียบสังคมด้วยการบริโภคมามากเกินจำเป็น

นอกจากนี้ สังคมสงฆ์ทั้งสังคมยังเป็นผู้มีสิทธิควบคุมและดำเนินการทรัพย์สิน ภิภุจะไม่ได้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์แบบเด็ดขาด ทรัพย์สินของสงฆ์เป็นเพียงกรรมสิทธิ์แบบของยืมหรือให้ยืมใช้เพื่อทำประโยชน์ชั่วคราวเท่านั้น แม้ว่าสังคมสงฆ์จะมีภิภุเข้ามาทำหน้าที่แจกจ่ายแบ่งปัน แต่ภิภุนั้นก็เป็นเพียงตัวแทนสังคมสงฆ์ทั้งสังคมหรือเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น กล่าวคือ คณะสงฆ์หรือบุคคลเหล่านั้นไม่ได้เข้ายึดครองหรือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์เด็ดขาดในทรัพย์สิน สังคมสงฆ์ทั้งปวงยังคงมีสิทธิมีโอกาสหรือเป็นเจ้าของร่วมกันทุกรูปเช่นเดิม อีกนัยยะหนึ่ง ก็เป็นวิธีการของการแบ่งปันหรือเฉลี่ยทรัพย์สินส่วนรวมเพื่อย้อนกลับไปเป็นหลักประกันความมั่นคงให้แก่กันและกัน ดังนั้น หากมีภิภุใดต้องการจะครอบครองใช้สอย ต้องการมากหรือน้อย จำเป็นหรือรีบด่วนก็ต้องได้รับการอนุญาตหรือพิจารณายินยอมจากตัวแทนสงฆ์ โดยตัวแทนสงฆ์จะแบ่งปันตามหลักความต้องการของตัวบุคคลและความจำเป็น ซึ่งก็สอดคล้องกับอุดมการณ์ของสังคมนิยมที่ว่า หลักความจำเป็น(ของเหตุผลทางวัตถุเท่านั้น)ได้เข้ามาแทนที่หลักศีลธรรม คือ การได้รับผลประโยชน์ทางวัตถุ^{๑๒๐}

การแจกจ่ายแบ่งปันทรัพย์สินของสงฆ์ได้ใช้หลักการทั้งความต้องการ (คุณสมบัติ) และความจำเป็น(เหตุผลสมควรที่จะได้รับ)ของตัวบุคคล ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพเงื่อนไขของบุคคล และลักษณะของทรัพย์สินนั้น ๆ กล่าวคือ สงฆ์ไม่ได้แจกจ่ายพร่ำเพรื่อให้ได้จำนวนเท่ากันหมดแบบตัวเลข สังคมสงฆ์ได้จัดสรรแบ่งปันเพื่อให้ภิภุได้ถือเอาสัดส่วนแต่พอดี ให้เอาแต่เท่าที่จำเป็นจะใช้ ไม่ให้มีการเก็บสะสม ครอบครองเป็นของส่วนตัวหรือกอบโกยเอาส่วนเกิน เป็นระบบของการทิ้งส่วนเกินไว้ให้สังคมหรือให้คนอื่นได้ใช้ประโยชน์ ยิ่งส่วนเกินที่เป็นของสังคมสงฆ์มีมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้สงฆ์ทุกรูปมั่นคงเท่านั้น ดังพุทธคำรัสที่ตรัสว่า จุนทะ... เท่าที่มีคณะเกิดขึ้นแล้วในโลกในบัดนี้ เรายังไม่เห็นคณะอื่นแม้หมู่เดียว ที่บรรลุถึงความเลิศด้วยลาภและความเลิศด้วยยศ เหมือนภิภุสงฆ์เลย... สมบูรณ์... บริบูรณ์ด้วยอาการทุกอย่าง ไม่หย่อน ไม่ยิ่ง... พระศาสดาประกาศ(วางหลักการและระบบ)

^{๑๒๐} เอ็จ ณ ป้อมเพ็ชร, พระพุทธศาสนาตอบลัทธิมาร์กซิสต์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๓.

ไว้ดีแล้ว^{๑๒๒} ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดธรรมิกสังคมนิยมที่ว่า พระพุทธศาสนาไม่มีใครเอาส่วนเกิน เอาแต่เท่าที่จำเป็นหรือพอดี เพื่อว่าส่วนที่เหลือจากนั้นจะได้ตกไปเป็นของสังคม... เน้นสันโดษแสวงหาบริโภคนิยมเท่าที่จำเป็น^{๑๒๓} และการที่ทรัพย์สินส่วนกลางมีมากเพียงพอจะช่วยให้ระบบสังคมเดินต่อไปได้ คือ สามารถจัดสรรแจกจ่ายเป็นสวัสดิการให้ทั่วถึงกัน ให้เท่าเทียมกันและยั่งยืนได้

๔.๗.๑.๕ จิตวิญญานเพื่อสังคมส่วนรวม

ในบางมิติ สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อหมู่คณะหรือต่อสังคมส่วนใหญ่มากกว่าประโยชน์ตน ดังจะเห็นได้จากพระดำรัสที่ทรงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก... เพื่ออนุเคราะห์... เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...^{๑๒๔} พระสุคตหรือวินัยของพระสุคตเมื่อดำรงอยู่ในโลกพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลคนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก...^{๑๒๕} ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ชื่อว่า เป็นผู้มือุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย... จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น... แก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น^{๑๒๖} พระดำรัสดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานของแนวคิดที่มุ่งเน้นอุทิศตน เพื่อสร้างประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และพื้นฐานของแนวคิดนี้ได้นำไปสู่การบัญญัติพระธรรมวินัยที่ให้สงฆ์ต้องเคารพสังคมส่วนรวม ตัวอย่างเช่น พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยให้ภิกษุแม้จะบรรลุนิพพานแล้ว เป็นผู้มืศีลบริสุทธิ์ เป็นพระเถระผู้ใหญ่แล้วก็ตาม เมื่อมีกิจของสงฆ์เกิดขึ้นภิกษุจะต้องเข้าร่วม จะขาดจะดเว้น บ่ายเบี่ยงหรือแยกตัวอยู่อิสระคนเดียวไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากพระมหากัปปินเถระดำริว่า ที่จริงเราเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความบริสุทธิ์อย่างยิ่ง หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เราควรไปทำอุโบสถหรือไม่ ควรไปทำสังฆกรรมหรือไม่... พระพุทธเจ้าทรงเสด็จมาตรัสตอบต่อหน้า

^{๑๒๒} พระจุลทัศสมณุตเทส หมายถึง พระเถระผู้นี้เป็นน้องชายของพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร และเป็นสหธรรมิกของพระอานนท์, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๓๖, ที.ปา.อ. ๑๖๔/๕๕.

^{๑๒๓} พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม, หน้า ๓๐-๓๓, ๑๐๒, ๑๔๔.

^{๑๒๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๖/๔๖-๔๗.

^{๑๒๕} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๖๐/๒๒๓.

^{๑๒๖} จุ.อติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

ด้วยพระองค์เองว่า (ภิกษุจีณาสพทั้งหลาย) พวกเธอไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือไม่บูชา ซึ่งอุโบสถ เมื่อเป็นเช่นนี้ใครเล่าจักสักการะ เคารพนับถือ บูชาซึ่งอุโบสถ เธอจงไปทำอุโบสถ จะไม่ไปไม่ได้ เธอจงไปทำสังฆกรรม จะไม่ไปไม่ได้^{๑๒๗} นี่ก็เพราะคำรัสที่แสดงถึงเจตนารมณ์ของการให้ความสำคัญ เคารพ นับถือต่อสังคมสงฆ์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า แนวคิดหรืออุดมการณ์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสังคมส่วนรวมเป็นหลัก เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดของระบบสังคมนิยม เพราะทิศทางของสังคมและการเมืองสงฆ์มีทิศทางที่มุ่งเสียดล่ออุทิศตนต่อสังคมส่วนรวม กล่าวคือ ภิกษุจะต้องมีความสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการสร้างหรือรักษาองค์กรหมู่คณะ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งเป็นปึกแผ่นอยู่เสมอ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้บรรยายไว้ว่า พระวินัยได้บัญญัติให้พระสงฆ์ห้ามปลีกหนีทิ้งสังคม ต้องประชุมกันทุกกึ่งเดือนและห้ามตัดขาดจากชาวบ้าน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้พระสงฆ์สัมพันธ์กับชาวบ้าน คือ ฝากท้องและปัจจัยสี่ไว้กับชาวบ้าน (บิณฑบาต) ชาวบ้านเขาถวายอามิสทาน สงฆ์ตอบแทนด้วยการให้ธรรมะ... พระวินัยช่วยให้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใส เพื่อผูกพันกับสังคม เพื่อกำเนียงถึงคนอื่น เพื่อทำให้สงฆ์เคร่งสังคม เพื่อทำให้คนอื่นเกิดจิตใจผ่องใส เช่น จีวรห้ามขาด บาตรห้ามทะลุ ต้องสำรวมระวังต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย เพื่อให้ผู้อื่นเห็นแล้วมีจิตใจที่ดีงาม เป็นการรักษาอนุเคราะห์ความรู้สึกของคนอื่น^{๑๒๘} ซึ่งก็อาจจะมองได้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมนิจจำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกับสังคม ดังนั้น สิทธิส่วนบุคคลจึงไม่ได้มีได้โดยธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นจากสังคมที่ได้ตกลงและยอมรับกันว่าอันไหน เท่าไหร่ อย่างเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่คนจะพึงมีพึงได้ เพราะแต่ก่อนแม้แต่สังคมเองก็ไม่ได้มีสิทธิเหนือใครเลย ความสุขสมบูรณ์ของบุคคลจึงย่อมผูกพันแนบแน่นอยู่กับความสุขสมบูรณ์ของหมู่คณะ ด้วยเหตุนี้สังคมหมู่คณะจึงสำคัญที่สุด ส่วนเรื่องของบุคคลก็รองลงมา^{๑๒๙} จึงไม่แปลกใจที่พระวินัยได้กำหนดสิทธิว่าอันไหนทำได้ทำไม่ได้ เพื่อเป็นกรอบไม่ให้สงฆ์ปลีกหนีไปจากสังคมและ ให้สงฆ์ยังคงรับใช้ตอบแทนสังคม ถ้าสังคมสงฆ์กระทำเพื่อประโยชน์สุขส่วนตนที่นอกเหนือจากพระธรรมวินัย

^{๑๒๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๔, พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๕๐/๑๒๓.

^{๑๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), CD ชุด ธรรมะหลากหลาย พ.ศ. ๒๕๔๖ : ชีวิตพระที่แท้ อุทิศให้แก่โลก, บรรยายเมื่อวันที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๔๖, ณ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม, ความยาว ๑:๑๔:๕๐ ชม. เริ่มที่เวลา ๔๔-๕๓ นาที.

^{๑๒๙} เอ็ม. เจ. ฮาร์มอน, ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน, สเน่ห์ จามริก (แปล), (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๓๗๗.

ก็จัดได้ว่าไม่ใช่สงฆ์ในศาสนาของพระองค์ กล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงประณามภิกษุผู้ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยว่าเป็นมหาโจร ๕ ประเภท^{๑๓๐} ทรงจัดว่าเป็นคนเลวทรามคู้โจร ขโมย เป็นคนหัวโล้นห่มเหลืองหลวกลวงหากินกับคนอื่น เป็นคนกอบโกยเอาเปรียบหรือเอาแต่ได้บนหยาดเหงื่อแรงงานของคนอื่น และจัดว่าเป็นกาฝากเป็นภาระของสังคมที่ต้องคอยเลี้ยงดู

มีข้อน่าสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ บทบาทของความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งอยู่บนจิตวิญญาณเพื่อการอุทิศตนต่อสังคมส่วนรวม เพราะถ้าพระพุทธเจ้าไม่ทรงปฏิบัติเช่นนี้ พระองค์ก็คงเป็นได้เพียงแค่พระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งท่านพุทธทาสและอีกหลายท่านก็ได้ยืนยันหลักการนี้ว่า พระตถาคตเกิดขึ้นมาในโลกนี้ เพื่อประโยชน์แก่อุฏลแก่เทวดาและมนุษย์ ไม่ใช่เพื่อใครคนใดคนหนึ่ง และไม่ใช่เพื่อตัวท่านเอง... พุทธศาสนาเห็นแก่ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่...^{๑๓๑} ดังนั้น เมื่อทั้งพระพุทธเจ้าและทั้งสังคมสงฆ์ต่างมีอุดมการณ์เพื่อการอุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขต่อสังคมส่วนรวมจึงกล่าวได้ว่า สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดสังคมนิยม การดำรงอยู่ของสังคมสงฆ์จึงเป็นการอยู่เพื่อตอบสนองโอกาสและความสำเร็จหรือประโยชน์สุขของกันและกัน และเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมมากกว่าสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

๔.๓.๑.๖ สังคมไร้รัฐ

ภายหลังที่พระพุทธเจ้าทรงมอบพระธรรมวินัยให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ พระธรรมวินัยก็ได้ยึดครองเวลา สถานที่ หรือเชื้อชาติเผ่าพันธุ์เข้าร่วมเป็นองค์ประกอบของสังคมหนึ่งเดียว ดังนั้น สังคมสงฆ์จึงไม่มีปัจเจกชนหรือกลุ่มชนชั้นอำนาจใดที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ของผู้นำ สังคมสงฆ์ได้มีรูปแบบของกฎระเบียบ อำนาจ วัฒนธรรม หรือวิถีชีวิต กล่าวคือ มีพระธรรมวินัยที่เด็ดขาดสมบูรณ์เป็นของตนเอง จากสภาพดังกล่าว สังคมสงฆ์ได้กลายเป็นสังคมที่ไร้ชนชั้น เพราะระบบชนชั้นวรรณะได้สูญสลายตัวและจบ

^{๑๓๐} มหาโจรประเภทที่ ๑ เทียวจาริกไปเพื่อแสวงหาลาภสักการะ การเคารพนับถือบูชา, มหาโจรประเภทที่ ๒ กล่าวอ้างพระธรรมวินัยเป็นของตนเอง, มหาโจรประเภทที่ ๓ ไล่ความเท็จแก่เพื่อนพรหมจารีผู้บริสุทธิ์, มหาโจรประเภทที่ ๔ เอาของสงฆ์ไปส่งเคราะห์ประจบคฤหัสถ์, มหาโจรประเภทที่ ๕ หลอกลวงคุณพิเศษที่ไม่เป็นจริง, วิมหา. (ไทย) ๑/๑๕๕/๑๘๐-๑๘๑.

^{๑๓๑} พุทธทาสภิกขุ, ธรรมิกสังคมนิยม, หน้า ๓๐-๓๓, ๑๐๒, ๑๔๔.

สิ้นสุดลงแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สังคมสงฆ์จึงมีลักษณะของการสลายรัฐหรือไร้รัฐปกครอง ซึ่งเป็นภาวะของการสลายอำนาจและบทบาทของปัจเจกชนในฐานะผู้นำปกครองสังคม สังคมสงฆ์คงมีเพียงแต่คณะกรรมการที่เป็นตัวแทนของมวลชนส่วนใหญ่ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการและรักษาความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยที่สงฆ์ในสังคมต่างคนก็ต่างปฏิบัติหน้าที่ต่อกันและกันอย่างอิสระ ในสภาพที่ผลประโยชน์ส่วนตัวกับส่วนรวมยังคงสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ผู้วิจัยเห็นว่า ตามทฤษฎีของสังคมนิยม ผู้นำรัฐปกครอง ก็คือ ตัวแทนที่คอยปกป้องดูแลผลประโยชน์ของเหล่าชนชั้นปกครอง รัฐจึงเป็นเสมือนเครื่องมืออาชุนิหนึ่ง ที่ชนชั้นปกครองได้ใช้เป็นที่แสดงเจตนารมณ์ของตน^{๑๖๒} ดังนั้น เมื่อรัฐเป็นสัญลักษณ์ของชนชั้น การมีอยู่ของรัฐก็เท่ากับแสดงว่า ระบบชนชั้นยังคงมีอยู่และอยู่เหนือสังคม ด้วยเหตุนี้เป้าหมายของการสลายรัฐจึงเป็นความคาดหวังในลำดับของสังคมใหม่ ที่เรียกว่าสังคมคอมมิวนิสต์ที่เชื่อกันว่าจะเป็นสังคมที่ปราศจากการกดขี่ขูดรีด การเอารัดเอาเปรียบทางชนชั้น และเป็นสังคมที่มีแต่การบริหารไม่มีรัฐปกครองครอบงำ เพราะเหตุว่าความขัดแย้งทางเศรษฐกิจได้สูญสิ้นไปแล้วโดยสิ้นเชิง^{๑๖๓} ดังนั้น เมื่อนำลักษณะของสังคมคอมมิวนิสต์เข้ามาเทียบเคียงกับสังคมสงฆ์ ก็จะพบว่า ในสังคมสงฆ์คงเหลือไว้แต่ลักษณะโครงสร้างของระบบอำนาจหน้าที่การบริหารจัดการหรือธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดได้ถูกกำหนดวางเอาไว้หรือได้ถูกบัญญัติตายตัวไว้เรียบร้อยแล้ว บุคคลที่เข้ามาบวชหรือออกไปล้วนเป็นเพียงผู้ดำเนินหรือปฏิบัติตามเท่านั้น เช่น ระบบอุปถัมภ์อาจารย์ ซึ่งไม่ใช่ตำแหน่งที่เกิดจากการแต่งตั้ง แต่เป็นหน้าที่ที่สงฆ์ทุกรูปสามารถทำหน้าที่ได้เมื่อมีพรรษา ๑๐ พรรษาขึ้นไป ดังนั้น สังคมสงฆ์ได้ก้าวไปสู่สังคมที่ปราศจากผู้นำในมิติของการสังกัดกรมกองแห่งรัฐ เป็นสังคมที่ไร้ชนชั้นอย่างสมบูรณ์ เป็นภาวะสังคมอิสระในอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแบบฉบับของพระพุทธเจ้า ซึ่งไม่เหมือนสังคมไร้รัฐตามอุดมคติของคาร์ล มาร์กซ์ ที่ว่าสังคมคอมมิวนิสต์เป็นสังคมที่มีผลผลิตมากมายจนล้นเหลือเพื่อและเพียงพอต่อการแบ่งปันตามความจำเป็น ในขณะที่สังคมสงฆ์มิได้มีทรัพย์สินมากมายเหลือเฟือถึงปานนั้น

^{๑๖๒} กุหลาบ สายประดิษฐ์, **ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสต์**, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๑๖๓} Karl Marx and Frederick Engels, **Selected Works vol.1** p.109 และดู คาร์ล มาร์กซ์, เฟรเดริค เองเกิลส์, **คำประกาศแห่งความเสมอภาค**, หน้า ๑๔-๑๕.

๔.๘ วิพากษ์ความเหมือนที่แตกต่าง

จากแนวคิดสังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์ ในบทที่ ๒ และแนวคิดสังคมนิยมของพุทธปรัชญาในบทที่ ๓ ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นชุดของแนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาที่เด่นชัดอยู่ ๖ ลักษณะ คือ หลักสันติวิธี หลักเผด็จการโดยธรรมหรือธรรมราชา หลักพระธรรมวินัยที่เป็นธรรมนูญสูงสุด หลักทรัพย์สินของสงฆ์ สังคมภาวะ (social being) และ ระบบการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีลักษณะ ยุทธวิธีและเป้าหมายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้น แนวคิด ๒ กระแสจึงมีทั้งส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ส่วนหนึ่งก็เป็นบทสะท้อนความเป็นจริงที่ว่าไม่มีชุดแนวคิดทางสังคมและการเมืองใดที่จะเป็นจริงหรือถูกต้องเหมาะสมและยั่งยืนคงทนถาวร เพราะชุดแนวคิดทั้งปวงล้วนตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนไปของกาลและเทศะ ดังจะเห็นได้จากมุมมองของคนในยุคปัจจุบันที่อาจจะมองย้อนกลับไปและตัดสินแนวคิดเหล่านั้นด้วยสายตาของที่ไม่เข้าใจในเหตุผลหรือความจำเป็นของแนวคิด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุดแนวคิดสังคมนิยมระหว่างคาร์ล มาร์กซ์กับชุดแนวคิดสังคมนิยมของพุทธปรัชญาที่ปรากฏในสังคมสงฆ์จะเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นต่างยุคต่างสมัยกันหรือมีกาลและเทศะที่ห่างไกลกันมาก แต่ก็สามารถที่จะเทียบเคียงพอให้เห็นกระแสแนวคิดทั้ง ๒ สำนัก ดังนี้

แนวคิดสังคมนิยมทั้ง ๒ สำนัก

แนวคิด	คาร์ล มาร์กซ์	พุทธปรัชญา
๑. สังคมภาวะ มาก่อนปัจเจก ภาวะ	๑. จัดการเศรษฐกิจระบบส่วนรวม เพื่อความเสมอภาคกันทางด้านวัตถุผลผลิตระดับสังคมโลกียะ	๑. ใช้ระบบทรัพย์สินของสงฆ์ ระดับสังคมโลกียะ ๒. เสียสละและอุทิศตนเพื่อสังคมส่วนรวม, ให้ ความสำคัญ, เคารพบูชาและยำเกรง ต่อหมู่คณะสงฆ์ ส่วนรวมเป็นหลัก ระดับสังคมโลกุตระ
๒. ประโยชน์ ส่วนรวม	๑. การมุ่งสร้างประโยชน์ผู้อื่นก่อน ๒. การได้รับประโยชน์ตนในภายหลัง	๑. การมุ่งสร้างประโยชน์ตน ๒. การมุ่งสร้างประโยชน์ผู้อื่น ๓. การมุ่งสร้างทั้งประโยชน์ตนและผู้อื่น
๓. การต่อสู้, การปฏิวัติ	๑. การต่อสู้ไม่จำกัดวิธีการ, เผด็จการได้ ทุกรูปแบบ	๑. การต่อสู้ต้องอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม ๒. ยินยอม ให้ละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนตัวแต่ต้องสันติวิธี และ แม้จะเผด็จการก็เผด็จการโดยธรรม
๔. ยุติธรรม,	๑. การแบ่งปันวัตถุผลผลิตที่เท่าเทียมกัน	๑. การปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งพระธรรมวินัยที่ได้

เท่าเทียม		กำหนดไว้ในมาตรฐานเดียวกัน
๕. สิทธิ, เสรีภาพ	สิทธิและเสรีภาพ รัฐเป็นผู้อนุญาตหรือกำหนดขอบเขต	สิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปภายใต้กรอบหรือขอบเขตแห่งพระวินัยที่กำหนดให้ไว้เท่านั้น
๖. ผู้นำสังคม	๑. ในขั้นสังคมนิยม ผู้นำ คือ คณะรัฐกรรมาชีพ ๒. ในขั้นสังคมคอมมิวนิสต์ รัฐล่มสลายหรือสังคมไร้รัฐ	๑. ในระยะที่ ๑ ผู้นำ คือ พระพุทธเจ้า ๒. ในระยะที่ ๒ ผู้นำ คือ พระธรรมวินัย
๗. อำนาจหน้าที่	๑. ในขั้นสังคมนิยม อำนาจอธิปไตยอยู่ที่คณะภาวะ คือ คณะ, พรรค, หรือรัฐชนชั้นกรรมาชีพ ๒. ในขั้นสังคมคอมมิวนิสต์ อำนาจอธิปไตยอยู่ที่สังคมภาวะ คงเหลือแต่รูปแบบคณะกรรมการหรือผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการ	๑. ในระยะที่ ๑ อำนาจอธิปไตยอยู่ที่พระพุทธเจ้า ๒. ในระยะที่ ๒ อำนาจอธิปไตยอยู่ที่สังคมภาวะ ได้แก่ สังคมสงฆ์ทั้งหมด
๘. อำนาจสูงสุด	๑. รัฐกรรมาชีพมีอำนาจสูงสุด เป็นผู้วางแผน, กำหนดตัดสินใจ, ชี้แนะแนวทางปฏิบัติ, บังคับควบคุมและดำเนินงาน, อำนาจรวมศูนย์มาจากส่วนกลางหรือส่วนบน	๑. พระธรรมวินัย คือ เป็นหัวใจ หรือ เป็นธรรมานุญสูงสุด เป็นเครื่องชี้วัดแนวทางปฏิบัติและตัดสินใจเด็ดขาด
๙. ทรัพย์สิน	๑. รัฐกรรมาชีพเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ทั้งปวงในฐานะเป็นตัวแทนของสังคม	๑. สงฆ์ทั้งปวงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของสงฆ์
๑๐. สังคมชนชั้น	๑. มุ่งสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเชิงวัตถุเศรษฐกิจ	๑. มุ่งสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันในเชิงศีลธรรม
๑๑. แนวทางปฏิบัติ	๑. รัฐที่มีอำนาจรวมศูนย์จะเป็นผู้กำหนดแนวทางปฏิบัติ	๑. พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติหรือกำหนดไว้แล้ว คือ แนวทางปฏิบัติ
๑๒. เป้าหมายสังคม	๑. การผลิตเพื่อการใช้สอยอย่างสิ้นเปลืองเพียงพอและทั่วถึง ๒. รัฐเป็นผู้กำหนดแจกจ่ายตามความสามารถและความเหมาะสมหรือความจำเป็น ๓. สังคมก้าวพ้นการดิ้นรนแสวงหาวัตถุ	๑. ไม่มุ่งเน้นการผลิตและการแสวงหาทรัพย์สิน แต่ใช้ทรัพย์สินเท่าที่จำเป็น ๒. สงฆ์เป็นผู้สละแจกจ่ายแบ่งปันส่วนเกินสู่กองกลางเพื่อให้สงฆ์รูปอื่นที่ขาดแคลนได้นำไปใช้ประโยชน์ ๓. สังคมไม่มีการแก่งแย่ง, ก้าวพ้นการดิ้นรนในวัตถุ

เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอสรุปโดยย่อเพื่อให้เห็นภาพกว้างโดยรวมของแนวคิดสังคมนิยมของพุทธปรัชญากับคาร์ล มาร์กซ์ ทั้งในส่วนที่เหมือนกัน ทั้งในส่วนที่แตกต่างกัน และทั้งในส่วนที่เข้ากันไม่ได้

๑. แนวคิดสังคมนิยมที่เหมือนกัน สามารถแบ่งออกเป็น ๖ ประเด็นหลัก ๆ คือ

๑. สังคมภาวะสำคัญกว่าปัจเจกภาวะ
๒. การสถาปนาชนชั้นวรรณะและระบบกรรมสิทธิ์
๓. การมุ่งกำจัดความเหลื่อมล้ำและการกดขี่บังคับ
๔. หลักเกณฑ์ปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันหมด
๕. การใช้ระบบทรัพย์สินส่วนกลาง
๖. การคงเหลือไว้แต่ระบบการบริหารจัดการ

๒. แนวคิดสังคมนิยมที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งออกเป็น ๕ ประเด็นหลัก ๆ คือ

๑. การต่อสู้ด้วยสันติวิธีภายใต้กรอบแห่งศีลธรรม
๒. การเลือกใช้ทั้งหลักปัญญาและหลักศรัทธาร่วมกัน
๓. การใช้ยุทธวิธีทั้งปฏิวัติ ปฏิรูป ผสมผสานหรือประนีประนอม
๔. การไม่ปรากฏมีสังคมใหม่ในอนาคต
๕. ลำดับแห่งสังคมประวัติศาสตร์มีการย้อนกลับ

๓. แนวคิดสังคมนิยมในส่วนที่ไม่สอดคล้องกันหรือเข้ากันไม่ได้ เนื่องจากสังคมมีคุณสมบัติต่างระดับกันในเชิงคุณภาพจึงทำให้สังคมมีปรากฏตัวในหลายมิติหรือ ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑. สังคม ๒ ระดับ คือ สังคมโลกียะและสังคมโลกุตระ
๒. สุข ๒ ระดับ คือ กายิกสุขหรือโลกียสุข และเจตสิกสุขหรือโลกุตระสุข
๓. ประโยชน์ ๓ ระดับ คือ ปัตตยะ ประโยชน์ผู้อื่น อัตตัตตะ ประโยชน์ตน และอุภยัตตะ ทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น
๔. อุดมคติ ๓ ระดับ คือ ทิฏฐธัมมิกัตตะ การหวังผลในปัจจุบัน สัมปรายิกัตตะ การหวังผลในชาติหน้า และปรมัตตะ การหวังผลเพื่อการหลุดพ้น

นอกจากนี้ถ้ามองผ่านกรอบประเด็น **หลักการ วิธีการ เป้าหมาย และผลกระทบ** ของแนวคิดสังคมนิคม ก็จะเห็นมุมมองของแนวคิดที่ไม่สอดคล้องกันหรือเข้ากันไม่ได้ ดังนี้

	คาร์ล มาร์กซ์	พุทธปรัชญา
หลักการ	ความเป็นเจ้าของร่วมกันในวัตถุ	การละชั่ว, การทำดี, การทำจิตใจผ่องแผ้ว
วิธีการ	การปฏิวัติเด็ดขาด, บังคับ, กำจัดชนชั้น	การยึดถือความสมัครใจ, ศีล, สมาธิ, ปัญญา
เป้าหมาย	ความยุติธรรม, เสมอเท่าเทียมกันทาง ด้านวัตถุ	ความยุติธรรม, เสมอเท่าเทียมกันทางธรรม, การหลุดพ้นจากทุกข์หรือปริสฺสวาท
ผลกระทบ	ทำให้เกิดภาวะความขัดแย้ง, ความ วุ่นวาย, การทำลาย, การละเมิดสิทธิ	ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน, มีความสงบสุข หรือสันติภาพ

โดยหลักการแล้ว ชุมชนของแนวคิดทฤษฎีทางสังคมนิคมและการเมืองย่อมสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพปัญหาของสังคมนิคมในยุคสมัยนั้น ๆ นั้นหมายความว่า แนวคิดที่จะสมบูรณ์ได้จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติถ้าจะมีบุคคลค้นพบข้อดีข้อเสียของแนวคิดสังคมนิคมเหล่านั้น ในที่นี้ได้มีนักปรัชญาการเมืองหลายท่านได้วิพากษ์วิจารณ์จุดบกพร่องของแนวคิดสังคมนิคมของคาร์ล มาร์กซ์ เนื่องจากว่าแนวคิดสังคมนิคมเป็นแนวคิดที่ทำให้สังคมนิคมขาดความคล่องตัวในทางเศรษฐกิจ เพราะรัฐได้เข้ามากำหนด ควบคุม สั่งการหรือจำกัด บังคับ สิทธิและเสรีภาพของพลเรือนพลเรือนในฐานะที่เป็นเอกชนย่อมไร้อิสรภาพในการตัดสินใจหรือขาดแรงกระตุ้นจิตใจในการที่จะทำงานหรือพัฒนาศักยภาพในตัวเอง ซึ่งอาจทำให้สังคมนิคมเฉื่อยชาและไม่พัฒนาหรือเจริญเติบโตได้ช้า อีกอย่างหนึ่งการไม่มีการแข่งขันและไม่มีการแข่งขันส่วนตัวในผลงานที่ตนเองสร้างย่อมทำให้ผลงานขาดคุณภาพและประสิทธิภาพได้เช่นกัน

การที่ผู้วิจัยได้สรุปวิพากษ์แนวคิดสังคมนิคมดังกล่าวมาเบื้องต้น เพราะเหตุว่านักปรัชญาการเมืองหลายท่านต่างมองว่าแนวคิดสังคมนิคมไม่สอดคล้องกับหลักความจริงหรือฝ่าฝืนต่อกฎธรรมชาติของมนุษย์ ดังหลักการของฮอบส์ที่กล่าวไว้ว่า จงอย่าทำในสิ่งที่ท่านไม่ต้องการให้คนอื่นทำแก่ท่าน... ความสงบสุขจึงจะเกิดขึ้นได้^{๓๔} ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานของมนุษย์ คือ ศีล ๕ ในทางพุทธศาสนานั้นเอง เพราะโดยธรรมชาติของ

^{๓๔} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน และ วิธาน สุชีวิคุปต์, หลักการดำรงชีวิตในสังคมนิคม, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒.

มนุษย์นั้นมีความรักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน จึงไม่มีใครมีสิทธิ์ที่จะไปบังคับขู่เข็ญคนอื่น แม้แต่จอห์น ล็อกเองก็ยังยืนยันว่าโดยธรรมชาติ เสรีภาพเป็นสิ่งที่ติดกับมนุษย์มาแต่กำเนิด ฉะนั้น กฎหมายแห่งรัฐจึงมิใช่สิ่งที่จะมาลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ แต่ควรทำให้ สิทธิและเสรีภาพสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่างหาก คนยินยอมยกสิทธิของตนเองให้กับรัฐ เพราะเห็นว่ารัฐบาลในฐานะคู่สัญญาจะทำหน้าที่พิทักษ์คุ้มครองป้องกันภัยให้กับทุกคน^{๑๓๕} ถ้าใครไม่มีหน้าที่ที่ได้รับการยินยอมก็ไม่มีสิทธิหรือจะมีสิทธิขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อผู้อื่นมีหน้าที่ที่ต้องเคารพ สิทธินั้น^{๑๓๖} ความจริงข้อนี้ รัสโซ เองก็ได้เสนอแนวคิดอันเป็นที่ยอมรับในทางสากลว่า โดยธรรมชาติคนเราเกิดมามีเสรี อยู่กันโดยอิสระ ต่างคนต่างอยู่และอยู่กันอย่างง่าย ๆ เป็น นายตัวเอง ไม่มีใครจะมาปกครองตน แต่เมื่อสถานการณ์บีบบังคับ พวกเขาจำเป็นต้องทำ ความตกลงร่วมกันก่อตั้งประชาคมขึ้นมาเพื่อรักษาความปลอดภัย ซึ่งรวมถึงชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน สิ่งนี้ เรียกว่า สัญญาประชาคม (Social contract)^{๑๓๗} เมื่อใดมีการละเมิด ข้อตกลง ผู้ร่วมทำสัญญาก็จะกลับคืนไปอยู่ในสถานะเดิม ที่มีสิทธิและเสรีภาพในสถานะ ธรรมชาติ ไม่มีหน้าที่ตามสัญญานั้นอีกต่อไป^{๑๓๘} และแม้จะมีการยอมรับว่าทรัพย์สินส่วนบุคคลจะเป็นต้นเหตุทำลายความร่วมมือและความเกื้อกูลกันของมนุษย์ เป็นเหตุให้มนุษย์ ทำลายคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินหรือเป็นต้นตอแห่งอาชญากรรมทางสังคม^{๑๓๙} แต่ถึง กระนั้นรัสโซก็ไม่เคยที่จะเสนอให้มีการยึดทรัพย์สินส่วนบุคคลและบังคับเฉลี่ยเพื่อให้มีความ เท่าเทียมเหมือนกันหมด

การยึดหรือยกเลิกระบบทรัพย์สินส่วนตัวของแนวคิดสังคมนิยมนั้นจัดว่าเป็นการทำลายสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ โดย จอห์น ล็อก ได้วิจารณ์ไว้ว่า มนุษย์มีสิทธิธรรมชาติ อย่างเท่าเทียมกัน และสิทธิธรรมชาติของมนุษย์มีขึ้นก่อนที่จะมีรัฐ สิทธิธรรมชาติ กล่าวคือ มนุษย์มีสิทธิในชีวิต มีสิทธิในอิสรภาพ และมีสิทธิในทรัพย์สิน ดังนั้น จุดมุ่งหมายของรัฐ

^{๑๓๕} มอริซ แครนสตัน, *ปรัชญาการเมือง*, ศ.ศิวรักษ์ (แปล), (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๕.

^{๑๓๖} ทินพันธุ์ นาคะตะ, *นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง*, (กรุงเทพฯ: หจก.สหยาบ บล็อก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗๘.

^{๑๓๗} *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๘๔.

^{๑๓๘} *อ้างแล้ว*, หน้า ๗๘.

^{๑๓๙} ศ. ศิวรักษ์, *ลอบคราบปัญญาชนฝรั่ง*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สยาม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

คือ การปกป้องชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนทุกคนเท่าเทียมกันไม่ว่าคนมีหรือคนจน รัฐต้องไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจและกดขี่ ต้องใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชน ต้องไม่ขึ้นภาษีโดยปราศจากการยินยอมของประชาชน^{๑๔๐} หรือถ้าจะกล่าวให้ชัดก็คือ รัฐมีหน้าที่เป็นเพียงแค่ คณะกรรมการตัดสินหรือไกล่เกลี่ยในกรณีที่เกิดข้อพิพาทกันระหว่างมนุษย์ในสังคมเท่านั้น เป็นเพียงแค่คนกลางที่คอยป้องกันและดูแลรักษาไม่ให้มนุษย์แต่ละคนข่มขู่คุกคามหรือทำร้ายชีวิต ทรัพย์สินและเสรีภาพของกันและกัน คนทุกคนในสังคมจะดำเนินชีวิตหรือจะทำอะไรที่ไหนอย่างไร แม้กระทั่งจะหาความสุขมากหรือน้อยด้วยวิธีการใด ๆ ก็เป็นเรื่องของปัจเจกชนคนนั้น ๆ トラバใดที่การทำเช่นนั้นของเขาไม่กระทบสิทธิของคนอื่นหรือเป็นผลเสียต่อสังคมส่วนรวม รัฐก็ไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายหรือยุ่งเกี่ยวใด ๆ

๔.๕ แนวคิดเชิงบูรณาการ

เมื่อธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการที่แตกต่างกัน จึงเป็นไปได้ที่จะทำให้มนุษย์พอใจหรือได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการเหมือนกันหมด ดังนั้น จึงไม่แปลกใจที่สังคมจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน เพราะเหตุว่าการก่อตัวขึ้นของแต่ละสังคมย่อมมีหลักการ วิธีการ เป้าหมายและผลกระทบที่ต่างกัน ดังจะเห็นได้จากสังคมสงฆ์กับสังคมชาวบ้านที่มีพัฒนาการทางสังคมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สังคมสงฆ์ปรากฏเป็นสังคมที่มีความยากจน แต่เป็นสังคมแห่งศีลธรรม อีกทั้งการแสวงหาวัตถุก็ยังต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ในขณะเดียวกัน สังคมชาวบ้านปรากฏเป็นสังคมแห่งความร่ำรวย เป็นสังคมที่แสวงหาความสุขทางวัตถุ ดังนี้

พัฒนาของสังคมสงฆ์ ๖ ลำดับ
๑. มีผู้หลุดพ้น จึงเกิดสังคมอริยสงฆ์
๒. มีผู้ไม่หลุดพ้นมาบวช จึงเกิดสังคมสมมติสงฆ์
๓. เพื่อการหลุดพ้น จึงเกิดสังคมผู้ต้องเสียสละ
๔. เมื่อเสียสละ จึงเกิดสังคมผู้มกน้อย, สันโดษ
๕. เมื่อมกน้อยย่อมไม่แสวงหาจึงกลายเป็นสังคมยากจน
๖. เมื่อยากจน จึงเป็นสังคมที่ต้องอาศัยพึ่งพาผู้อื่น

พัฒนาของสังคมชาวบ้าน ๖ ลำดับ
๑. เป็นสังคมผู้ไม่หลุดพ้น
๒. เป็นสังคมเพื่อความสุขทางวัตถุ
๓. จำเป็นต้องสะสมวัตถุ
๔. เมื่อต้องการวัตถุ จึงต้องแสวงหา
๕. แสวงหาและได้มาวัตถุด้วยตนเอง
๖. ไม่คอยพึ่งพาอาศัยจากคนอื่น

^{๑๔๐} สมฤดี วิทเวทย์, **ปรัชญาการเมืองของจอห์น สล็อก**, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓๑.

จากตัวอย่างลำดับพัฒนาการทางสังคมข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า ธรรมชาติของทุก ๆ สังคมย่อมมีที่มาที่ไปต่างกัน มนุษย์จำเป็นต้องประนีประนอมและผสมผสานเพื่อการอยู่ร่วมกันและการอยู่รอดของสังคม นั่นก็คือ ทางปฏิบัติสายกลางที่เกิดจากการรวมแนวคิดทางสังคมและการเมืองเชิงบวก เพื่อให้สังคมสามารถที่จะดำรงหรือปรากฏตัวอยู่ในท่ามกลางความหลากหลายของสังคมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในหนึ่งประเทศอาจมีหลายระบบที่ให้ประชาชนได้มีสิทธิ์เลือกอิสระที่จะอยู่อาศัยในระบบที่ตนเองชื่นชอบ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในแต่ละพื้นที่ย่อมมีภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ต่างก็ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกาลเทศะนั้นเอง

เมื่อในโลกนี้ไม่มีใครที่ได้ทั้งหมดในสิ่งที่ตนเองต้องการ การผสมผสานส่วนที่ดีที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้จึงเป็นทางออกที่ยั่งยืน นั้นหมายความว่า ผู้วิจัยกำลังเสนอทางออกของสังคมโลกที่เป็นจริง คือ การรวมผสมผสาน (Mixed System) ข้อดีหรือลักษณะสำคัญของทั้งสังคมทุนนิยมและสังคมนิยมเข้าไว้ด้วยกัน ส่วนแนวคิดไหนที่เข้ากันไม่ได้ก็ให้แยกไปดำเนินการเป็นสัดส่วนในเขตพื้นที่รับผิดชอบหรือในสังคมของตนเอง ทั้งหมดก็เพื่อให้ทุกคนในสังคมได้มีสิทธิ์ มีโอกาสที่จะเลือกอยู่ในระบบสังคมที่เหมาะสมกับศักยภาพของตนโดยย่อ คือ

๑. ในบางพื้นที่หรือบางสังคม รัฐมีอำนาจเด็ดขาดที่จะควบคุมเอกชนหรือเข้าไปกำหนด บังคับ วางเงื่อนไข และเข้าไปก้าวก่ายหรือแก้ไขปัญหา โดยที่รัฐยังเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์และไม่ปล่อยให้เอกชนเข้ามามีสิทธิเสรีภาพหรืออำนาจในธุรกรรมนั้น ๆ

๒. ในบางพื้นที่หรือบางสังคม รัฐต้องปล่อยให้สังคมเป็นไปตามธรรมชาติ ปล่อยให้เอกชนเป็นผู้ชี้แนะ ตัดสินใจ กำหนด ออกแบบ วางแผน ควบคุมหรือการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ เอง โดยที่เอกชนทำการแข่งขัน แลกเปลี่ยน และเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตโดยอิสระ ตลอดจนถึงประชาชนสามารถรวมกลุ่มกันเป็นสังคมสายอาชีพ แม้กลุ่มความคิดเหล่านั้นจะตรงข้ามกับรัฐ รัฐต้องอนุญาตและให้งบประมาณในการรวมกลุ่มกัน

๓. ในบางพื้นที่หรือบางสังคม ทั้งรัฐและเอกชนต่างมีส่วนรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผน กำหนด บังคับทิศทางของสังคม ทั้งนี้เพราะสภาพปัญหาและการแข่งขันกันของสังคมย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ รัฐและเอกชนจึงต้องร่วมมือกันภายใต้ความเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิตสินค้าและบริการร่วมกัน ซึ่งก็อาจจะปรากฏในรูปแบบ

ของการถือหุ้นส่วนปันผลหรือสัมปทานเป็นช่วงเวลา โดยที่รัฐจะเป็นพี่เลี้ยงคอยคุ้มครองช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกให้

๔.๑๐ ภาวะความย้อนแย้งในสังคมสงฆ์

ในการศึกษาแนวคิดสังคมนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษารูปแบบของสังคมสงฆ์เป็นหลัก ซึ่งได้พบบางประเด็นที่ดูขัดกันหรือตรงข้ามกับแนวคิดสังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งยังขบไม่แตกหรือยากต่อการวิเคราะห์ กล่าวคือ

๑. ศรัทธา คือ ยาพิษ ตามหลักแนวคิดสังคมนิยมของคาร์ล มาร์กซ์ ศรัทธาเป็นอุปสรรคต่อการปลดปล่อยมนุษย์ให้หลุดพ้นจากการครอบงำทางชนชั้น หลักศรัทธาต้องถูกกำจัดทิ้งในฐานะที่เป็นเครื่องโฆษณาของชนชั้น และต้องหันมามุ่งเน้นหนักที่เหตุผลและการใช้สติปัญญาความสามารถที่เป็นวิทยาศาสตร์ในเชิงประจักษ์ ในมติดังกล่าวสังคมนิยมเป็นสังคมที่ไร้ศรัทธาแต่มีศีลธรรมได้ เพราะศีลธรรม คือ การยอมรับด้วยความเข้าใจภายใต้เหตุผลที่รู้ถึงคุณและโทษ ในขณะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงต่อสู้กับการกล่าวอ้างศรัทธา อ้างพิธีกรรมความศักดิ์สิทธิ์ที่ปิดกั้นสิทธิและโอกาสของคนอื่น เพราะศรัทธาที่อ้างดังกล่าวไม่ได้ทำให้ปากท้องอิ่ม ไม่ได้ทำให้ความอยู่ดีธรรมหายไป ไม่ได้ช่วยลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในสังคม กล่าวโดยรวมก็คือ พระพุทธเจ้าหรือสังคมสงฆ์ไม่ได้ทรงน้อมพระเศียรหรือก้มหัวศรัทธาให้กับใครใด แต่ในอีกมิติหนึ่งผู้วิจัยกลับพบว่า พระพุทธเจ้ายังทรงใช้หลักศรัทธาเพื่อการประกาศพระศาสนาในท่ามกลางสังคมชนชั้นที่ยังคงดำรงอยู่ และหลักศรัทธาในบางกรณีก็พิสูจน์ไม่ได้ในเชิงประจักษ์ เช่น นรก สวรรค์ ชาตินี้ เป็นต้น ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่สังคมนิยมสายเหยี่ยวที่มุ่งเน้นปฏิเสธและปฏิวัติสังคมเก่าชนิดแบบรุนแรงเด็ดขาดหรือสุดโต่ง แต่ทรงเป็นทั้งนักสังคมนิยมสายนกพิราบที่มุ่งปฏิวัติและปฏิรูปสังคมเก่าในเชิงผสมผสานหรือประยุต์และประนีประนอม ทรงใช้ทั้งปัญญา(เหตุผล) และศรัทธาผสมร่วมกัน

๒. การส่งต่อสู่ลำดับสังคมสุดท้าย ตามทฤษฎีวิวัฒนิยมประวัติศาสตร์รัฐกรรมาชีพจะใช้เผด็จการสร้างสังคมนิยมที่มุ่งเน้นการผลิต เมื่อผลผลิตมากมายเพียงพอรัฐกรรมาชีพก็จะสลายรัฐเพื่อการก้าวเข้าสู่สังคมคอมมิวนิสต์ สังคมคอมมิวนิสต์จึงเป็นระบบสังคมลำดับสุดท้ายที่จะเกิดขึ้น (ซึ่งเป็นการส่งต่อจากสังคมเก่า) ปัญหาก็คือ พระพุทธเจ้า

ทรงใช้เผด็จการโดยธรรมสร้างสังคมสงฆ์ พร้อมทั้งทรงจัดระบบการเฉลี่ยแบ่งทรัพย์สินส่วนกลางเพื่อการใช้ให้เพียงพอและทั่วถึงกัน และในที่สุดพระองค์ก็ทรงสละข้าวอำนาจหรือสลายบทบาทหน้าที่ของพระองค์ทิ้ง โดยยังคงเหลือแต่บทบาทของสังคมสงฆ์เพียงอย่างเดียว ซึ่งถดถอยจากลำดับของสังคมสงฆ์กลับไม่ปรากฏว่ามีสังคมอื่นใดเกิดขึ้นตามมา (แม้ว่าในส่วน of สังคมพระศรีอารย ผลผลิตจะมีมากมายอุดมสมบูรณ์เพียงพอซึ่งก็คล้ายกับสังคมคอมมิวนิสต์ แต่ว่าสังคมพระศรีอารยก็ขาดการส่งต่อและไม่ได้เกิดขึ้นเนื่องจากสังคมสงฆ์)

ในอีกมิติหนึ่งถ้าจะกล่าวว่า ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้าคือ สังคมนิยม ส่วนยุคสมัยภายหลังปรีณิพพาน สังคมสงฆ์ คือ สังคมคอมมิวนิสต์ก็ยังไม่ได้ เพราะสังคมสงฆ์ไม่ได้มีผลผลิตทรัพย์สินที่มากมายเหลือเฟือพอที่จะกล่าวว่าเป็นสังคมคอมมิวนิสต์ สรุปก็คือผู้วิจัยเห็นภาพพัฒนาการของสังคมสงฆ์ได้เพียงสังคมเดียว คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมนิยมลำดับเดียวและเป็นสังคมนิยมขั้นสุดท้ายที่สมบูรณ์สูงสุดแล้ว สังคมสงฆ์ไม่ได้เป็นมดลูกให้เกิดสังคมอื่นใดอีกตามมา ซึ่งก็อาจจะคู่ขัดกับกฎหมายสังคมประวัติศาสตร์ ที่สังคมนิยมจะต้องเป็นมดลูกส่งต่อให้เกิดสังคมอื่น คือ สังคมคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นสังคมสุดท้ายตามทฤษฎี

๓. ประวัติศาสตร์สังคมย้อนกลับ กฎของวิภาษวิธีที่ว่าด้วยความขัดแย้งจะนำไปสู่การก่อรูปใหม่ที่ดีกว่าเสมอ โดยทุกสรรพสิ่งตราบใดที่ยังไม่ถึงภาวะสมบูรณ์ ก็จะผสมสังเคราะห์เปลี่ยนแปลงสภาพใหม่จนกว่าจะบรรลุจุดสมบูรณ์ที่ดีกว่า ซึ่งก็เหมือนกับกฎหมายพัฒนาการของสังคมประวัติศาสตร์ ที่สังคมจะพัฒนาไปสู่สังคมที่ก้าวหน้ากว่าอย่างไม่หยุดนิ่ง กล่าวคือ ถ้าสังคมนั้น ๆ ได้ก้าวผ่านเค็ดขาดไปแล้วจากสังคมบรรพกาล สังคมทาส สังคมศักดินา สังคมนิยม และสังคมคอมมิวนิสต์ สังคมจะไม่ย้อนกลับถอยหลังไปสู่สังคมเก่า ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้า ระบบโครงสร้างของสังคมสงฆ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่แตกต่างไปจากระบบกษัตริย์และระบบชนชั้นวรรณะอย่างชัดเจน แต่ในระยะต่อมาในปัจจุบันกลับพบว่า ระบบโครงสร้างของสังคมสงฆ์ได้มีลักษณะบางอย่างที่ย้อนกลับไปสู่ระบบสังคมศักดินาและระบบชนชั้นวรรณะ กล่าวคือ สังคมสงฆ์มีลักษณะอยู่ภายใต้อำนาจชนชั้นอุปถัมภ์ที่มีสังกัดกรมกอง เป็นเจ้าหน้าที่ตำแหน่งพนักงาน มียศถาบรรดาศักดิ์ นอกจากนี้สังคมสงฆ์ยังมีค่านิยมในการแสวงหาวัตถุทรัพย์สินเงินทอง ทั้งยังบูชาสรรเสริญเชิดชู ยกย่องตัวบุคคล พิธีกรรม และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และหนักที่สุดสงฆ์บางส่วนได้สถาปนาตนเองเป็นพระขุนนางเจ้าศักดินาหรือเจ้าสำนักกฤตยพดีที่มีความอิสระไม่ขึ้นต่อใคร สังคม

สงฆ์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบชนชั้นอำนาจ ซึ่งได้ต่างไปจากสังคมสงฆ์ดั้งเดิมที่เคยดำรงอยู่ได้เพราะการยึดอาศัยระบบพระธรรมวินัยเป็นหลัก พระธรรมวินัยคือหลักประกันของความมั่นคงของสังคมสงฆ์และความไว้นิยมน้ำใจของสังคมชาวบ้าน เมื่อสังคมสงฆ์รับใช้หรืออยู่กับชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะหล่อเลี้ยงสังคมสงฆ์ให้อยู่รอดและปลอดภัย ในปัจจุบันสังคมสงฆ์กลับกลายเป็นผู้แข่งขันและมีมากยิ่งกว่าชาวบ้าน

๔.๑๑ สรุปวิเคราะห์แนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทภายใต้กรอบแนวคิด

ของคาร์ล มาร์กซ์

พระพุทธเจ้าได้สร้างระบบสังคมสงฆ์บนฐานแนวคิดของสังคมนิยมเหมือนกับคาร์ล มาร์กซ์ ที่มียุทธศาสตร์แห่งความเป็นสังคมภาวะที่สังคมมีความสำคัญมากกว่าตัวบุคคล โดยทรงเริ่มหักล้างสังคมเก่าด้วยการอธิบายพัฒนาการของสังคมที่แท้จริงในอภิปรัชญา ซึ่งสังคมมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงไม่คงที่หรือพลวัตรไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็ได้เผยให้เห็นถึงการปรากฏตัวของสังคมบรรพกาล สังคมทาส สังคมศักดินา และในที่สุดก็ได้ปรากฏรูปแบบสังคมในระบบชนชั้นวรรณะ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธระบบชนชั้นวรรณะเพราะเป็นที่มาของความขัดแย้ง หรือเป็นอุปสรรคปัญหาที่สร้างความทุกข์ยากต่อเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงและไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันในสังคม ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสร้างสังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมใหม่ที่ปราศจากความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นวรรณะด้วยการนำเสนอชุดคำสอนใหม่เข้ามาแทนที่แนวคิดของสังคมเก่า ซึ่งจัดว่าเป็นการปฏิวัติและปฏิรูปสังคมด้วยพุทธสันติวิธี ที่ไม่มีการทำลายสังคมเก่าในเชิงกายภาพและไม่ใช้ความรุนแรง แต่ทรงใช้พลังของสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจและความสมัครใจเพื่อการสร้างสังคมแห่งธรรม

ชุดแนวคิดสังคมนิยมในพุทธปรัชญาที่เด่นชัดมากที่สุดได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบโครงสร้างของสังคมสงฆ์ กล่าวคือ พระพุทธเจ้ามอบฐานะหรือบทบาทอำนาจหน้าที่ของพระองค์ให้แก่สงฆ์ โดยผ่านโครงสร้างระบบสังคมที่ได้ทรงออกแบบไว้แล้ว คือ พระธรรมวินัยซึ่งไม่ใช่ตัวบุคคล ดังนั้น สังคมสงฆ์จึงมีสิทธิมีอำนาจหน้าที่ที่ขึ้นต่อกันและกันเองโดยอาศัยกรอบพระธรรมวินัยเป็นธรรมเนียมในการปฏิบัติและเป็นเกณฑ์ตัดสินสูงสุดเด็ดขาด นอกจากนั้น สังคมสงฆ์ได้ยึดหลักสิทธิเสรีภาพในมิติของสังคมภาวะ (social being) ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมเป็นหลักมากกว่าการปกป้องสิทธิส่วนตัวของปัจเจกชน

กล่าวคือ สังคมสงฆ์ส่วนรวมต้องมาก่อนหรืออยู่เหนือสงฆ์ปัจเจกชน ซึ่งได้ทำให้สังคมสงฆ์มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ พร้อมทั้งความเสมอภาคทางด้านสิทธิและโอกาส ดังจะเห็นได้จากระบบการจัดการทรัพย์สินที่สงฆ์ทุกรูปเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ เป็นระบบของการสละส่วนเกินให้ตกเป็นของส่วนกลางเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน อันเป็นการปรับฐานเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลให้เท่าเทียมกัน และเป็นการสะท้อนระบบโครงสร้างเศรษฐกิจของความเป็นสังคมหนึ่งเดียว ที่มีการแจกจ่ายแบ่งปันกันตามความสามารถและตามความต้องการหรือความจำเป็นของแต่ละบุคคล

นอกจากนี้ สังคมสงฆ์ยังมีอุดมการณ์เพื่อการอุทิศตนต่อสังคมส่วนรวม อีกทั้งพระธรรมวินัยได้มีสภาพอยู่เหนือหรือยึดครองกาลเวลา สถานที่ เชื้อชาติเผ่าพันธุ์เข้ารวมเป็นสังคมหนึ่งเดียวเหมือนกันหมด ทำให้สังคมสงฆ์มีวัฒนธรรมหรือวิถีการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง สังคมสงฆ์จึงได้กลายเป็นสังคมที่ไร้ชนชั้นวรรณะ ไร้ผู้นำปกครองครอบงำ โดยรวมสังคมสงฆ์เป็นสังคมที่ต่างคนต่างปฏิบัติหน้าที่อย่างเท่าเทียมและอิสระจากกัน ภายใต้การยึดหลักพระธรรมวินัย คือ ศีลสามัญญตาและทิสสามัญญตานั่นเอง